

Ljubljanski

VON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 9.

V Ljubljani 1. kimovca 1891.

Leto XI.

Vanda.

Zastrla tèmna groba noč
Vladárja, slavnega junaka.
Ponòs Slovanom, Poljcem moč;
Objela smrt je kneza Kraka.

Orjaško grad v nebó se dviga,
Ob Visli stari knežji grad —
Po nebu zvezde noč užiga,
Po zemlji léga nóčni hlad;
V noč knéginja strmi od grada
Héi Kraka Poljca — Vanda mlada.
Brdkà je blaga knéžja héi,
Jednako v popji nežno cvetje,
Kadàr ga jutra zdr zlati,
In zemlja diha mladoletje.
Toda obraza kaj dražést
Zastira knéginji bolést?
Zakaj v očeh ponosnih, čistih
Svetló trepečejo solzé,
Kot róse biseri po listih,
Če v lune svitu se blesté? —
Sovraži jo usoda kleta.
Zagrébel komaj ji očeta
Plačoč je hrabri poljski rod
In v sladki, neomajni veri,
Da bil mu knez je mil gospod,
Izročil žezlo knéžji hčeri —
Gorjé, že zbira se težak
Nad njo in národom oblak!
Čul nemški knez o nje lepóti,
Poslál je slé do nje s prošnjó:
Ljubiti knéginja ga hóti,

Sicér pozdravi jo — z vojskó . . .
Novico Vanda to pretečo,
Premišlja trpko svojo srečo.
»Ljubiti — tebe, tujec-knez,
Ki Poljcem si sovražnik kleti?
Ljubiti — če ljubezni vez
Izdaja rod in dom moj sveti? . . .
In vènder — vojske bíč strašan,
Krváv je v bóji slednji dan.«

Orjaško grad v nebó se dviga,
Ob Visli stari knéžji grad,
Po nebu zvezde noč užiga,
Leži po zemlji nóčni hlad;
V noč knéginja strmi od gráda
Héi Kraka Poljca — Vanda mlada,
Besede take govori:
»Kar zvezd na nebu — v ljudstvu záme
Junáskih src živí, plamtí:
Kadàr poslednje smrt objame.
Takrát le pridi on po mé,
Osvóji moje sí — srečí!«

Završen bój, dovòlj napila
Krví slovanska se je prst,
Dovòlj pobrala méčev síla
Junakov izmed poljskih vrst —
A bój porazil je sovraga,
In Poljcev je nad Nemci zmaga!

Šumé valovi kalni v Visli,
Ob reki Vanda tèmno zročí

O bója dnéh minulih misli' —
 V prírodí jutro, v nji je noč . . .
 Kaj tudi zmaga, Visla reka,
 Prinesla knéginji ni leka?
 Šumé valovi, dalje spó,
 Za njimi Vanda se ozíra
 Čez plan, namóčeno s krvjó,
 V očéh ji žívi svit umíra . . .
 »Sirota Poljska, kaj gorjá

Rodila ti je víhra tá,
 Kaj sre končala zemlje tvoje!
 Zlaj, bog Perún, ne dáj ti več,
 Da líje kri, da vzdíga meč
 Rod poljski — zbok lepóte moje!«

Vzkipeli so valovi reke,
 Vzprejeli Vando v sé na veke.

Stébor.

Izpremembra.

»Vídliš óno zvezdo jasno,
 Moja je ljubezen taka.«
 Zvezdo pa oblak zakrije! —
 »V srčí mojem ni oblaka

Ni oblaka, da zagrní
 Mojo bi ljubezen zvésto:
 Vedno bode, kakor bilo
 Tebi prvo v srčí mésto!«

To si nekđaj govorila . . .
 Zvezda zvésta je ostala,
 Še ob isto soluce teka,
 Ti drugam si se udala.

Zorán.

Le jeden!

Na oknu mi deva íhteča sloní,
 Na vási veselje odmeva . . .
 Ko rádnost bogastva vsem srcem delí,
 Kaj ona li sáma je reva?

Prišli so iz bója vojaki domóv,
 To bila síjajna je zmaga! —
 Kar bilo na vojsko šlo vaških sinóv,
 Le jeden je žrtev sovraga.

Le jeden! Zató se po vási glasi
 Vriskanje in rádnostno petje;
 Le jeden! Zató nji solzé se očí,
 Ta bil je nje sladko ímetje!

Zorán.

4000.

(Času primerna povest iz prihodnjih dob. Po vzorih dr. Ničmaha napisal dr. Nevésekdo.)

VII.

(Dalje.)

če gvardijan še ni šel na izprehod, zató sva hitro in lahko opravila svoj pôsel pri njem. Najlepši uspeh sem dosegel v tem, da mi je izročil pismeno privolitev, s katero so mi bila odprta vrata na ženski oddelek. Za vse to sem plačal samó petdeset lir, kar se mi ni videlo preveliko.

Pred policijskim poslopjem odveže profesor konja pri zidu in me vpraša: »Kam greva najprej? Obilo je znamenitostij v belem mestu, da jih v enem dnevi ne ogledava. Ako ti je do tega, da poslušáš dober svêt, kreniva najprej k pravosodni palači!«

»Dobro! Pojdiva tjà!«

Ko odrineva, opazim, da se je napotilo za nama pet bratov kapucinov.

»Čemú korakajo ti za nama?« vprašam spremljevalca.

»Da naju nadzirajo. Takih redarjev kroži obilo po Emoni, in marsikakšen greh je že preprečila njih roka!«

Ko mu ne odgovorim ničesar, dostavi ponosno: »Dà, dà, izvrstno naše redarstvo vtika svoj nos v vsako stvarco, in niti prah ne pade z mize, da ne bi zvedelo tega!«

»Vse se je izpremenilo!« vzdihnem sam v sebi, »samó slavna policija je ostala ista in vtika prej kot slej svoj nos v sléharo stvar!«

Nató se odpravimo po ozkih ulicah proti pravosodni palači. Nikjer ni videti človeškega obraza, in tudi pri oknih se ne prikaže nikdo. To vzbudí moje začudenje, katerega ne prikrivam spremljevalcu svojemu.

»To je premoder ukaz nadškofa Jakopa!« — prične mi razlagati profesor. »Tukaj sva na oddelku zakoncev. Na tem oddelku pa je zopet

vsakemu stanu odkazan poseben prostor. Tukaj sva ravno pri krojačih. Da ne tratijo časa pri delu, prepovedano jim je gledati skozi okna, ali pohajkovati po ulicah. Policiji naši pade v pest, kogar zasačijo redarji pri oknu ali na ulicah, če se ne more izkazati s potrebnim opravkom. Zató je redarstvu našemu toliko pòsła!»

Ozrem se po svoji petorici. Kakor strele jim švigajo pogledi okrog oken in vrat, da bi zasačili plen.

»Kogar zalotijo, ta plača?» vprašam.

»Gotovo, in na sedalu mu zapóje palica.«

Sedaj mi je bilo jasno, čemú so redarji takó strogo čuvali okna. Pokazati se ni hotel prestopnik zakona, in nádejal sem se, da odrine petorica moja praznih rok. Toda ni se zgodilo takó. Tam, kjer so ulice prav zeló tesne, odprè se okno v pritličji, in sicer prav pred nosom učitelju z vseučilišča Sv. Simplificija. Odskočil je, da ga ni zadel vatel, s katerim je nekdo zamahnil iz okna proti njemu. Pri oknu pa stoji dolg, košččen možiček, krojač od nog do glave. Z dolgim vatlom suva na mojega strežnika, ki se mnogo trudi, da se izogiblje udarcem in da na drugi stráni obdrži konja, ki se tudi plaši krojačevega kričanja.

»Grdoba!« vpije junak iglar, »ali sem te vender dobil v pest? Rasejo li tunike po drevji, da jih lahko brezplačno natresaš náse? Dve liri si mi dolžan že dve leti! In jaz stradam, da sem suh kakor igla! Plačaj, sicer ti potarem vsa rebra! Prej se mi ne ganeš, dokler ne plačaš!«

Že se pripravlja, da bi z okna skočil na tlak, in sluga moj trepetá praznega žepa in bledega lica ter čaka, kakó se razmota vsa ta stvar. Toda rešijo ga bratje redarji, ki zavijejo prav v tistem hipu okrog opla, in katerih se ni nádejal ubogi krojaček.

»Dober si za tri lire!« zakričí prvi frater birič in zgrabi iglarja za vrat, da se takoj strese kakor trepetlika na gorskem rebu.

»In osem palic ti odštejejo«, dostavi drugi porogljivo, »ker si se kazal brez potrebnega opravka pri oknu!«

Pošteni rokodelčič jih zaklinja na vse svetnike in na krvavo stegno blaženega Antona od Kala, da bi mu zanesli. Ali biriči tistih dób so imeli jeklena in neizprosna srca, prav takó, kakor leta 2000. po Kr. r. Raztaja se mi srce, da sežem v pas in plačam redarjem tri lire, da izpusté krojača. Temu samemu pa plačam dolg vseučiliškega profesorja, in srce mu prekipi od hvaležnosti, da kliče náme vse blagoslove blaženega Antona od Kala!

Dospeli smo na kraj, kjer so se ulice razširjale v prostoren trg. Sredi tega trga je stalo znamenito poslopje, na čegar sprednji strani je bila velikanska presna slika, v živih barvah kažoča našega Odrešenika, ko izganja z bičem prodajalce iz hiše Gospodove.

»Evo ti naše pravosodne palače!« izpregovori ponosno profesor Sv. Simplicija. »Tako privedem konja k zidu, in potem si ogledava notranje prostore. Prepričan sem, da se ti napolni duša s strmenjem; izvestno mi pritrdiš, da je provincija naša v vsakem oziru najpopolnejša, kar jih ima oče papež na zemlji!«

Toliko da izreče, že tleskne z dolgo svojo osebo po zemlji, da se zakadi prah izpod njega. Takisto stori tudi ónih pet redarjev in se od silne udanosti zvija po tleh. Kaj je povzročilo to nenavadno vedenje mojega spremstva?

Po trgu mimo pravosodne palače prirožljá sedaj težka, srebrno okovana kočija, katero vleče osem tolstih dolgorepih belcev. Pred njo jaha tolpa jezdecev z dolgimi biči v roki. Jeden izmed njih švrkne ž njim proti mēni, vendar me ne zadene, ker mu je jermen prekratek. Da me je zadel, razmesaril bi me bil brez dvojbe na zadetem mestu. V kočiji sámí na vijoličasti blazini čepí star mož, z zlato verižico ob rami. Izpod belih lās mu gleda mrtvo okó, prav kakor bi se mu nič več ne ljubilo na božji zemlji. Videl se mi je ta starec jednak levu, kateremu je starost zdrobila gladne zobé iz lačne čeljusti!

Njemu ob strani sedí v nebeški krasoti svoji moja znanka, katero je moje okó prvič ugledalo tisto jutro med cvetjem gospodskega vrta. Zdelo se mi je, da me je opazila in da se je sklonila na sedeži. Tedaj pa zavije voz v tesne ulice, da mi takoj izgine izpred očíj.

»Sveti Jezus!« tarna strežnik, dvigujé se iz prahú, »kaj si storil, da se nisi zgrudil, kakor smo se mi?«

»Za deset lir si dober!« veselí se frater birič.

»In za izdatno število palic!« dostavi drugi.

»Kdo je bil to?« vprašam radovedno.

»Za Bóga«, odgovorí profesor, »saj ti je morala že vse razkriti gola pamet! Bil je to največji naš dobrotnik, naš oče in ljubljeni služabnik božji, nadškof Martinus.«

»In ženska ob strani njegoví?«

»Sestra njegova, zorna naša kneginja Marija!«

VIII.

»Oglejva si najprej civilni oddelek!«

Takó je izpregovoril učitelj z vseučilišča Sv. Simplicija, ko sva stala v visoki lopi pravosodne palače. Kreneva na desno stran po širokih stopnicah in dospeva na hodnik, v katerem se vrsté vrata pri vratih, prav kakor nekđaj na hodnikih samostanskih.

»Tukaj me vse spominja samostana!« rečem spremljevalcu. »Čemú toliko vrat?«

»Pravo si pogodil«, odgovorí profesor, »v samostanu sva. Ta oddelek pravosodne palače je izročén očetom iz reda svetega Frančiška, ki pa imajo zavezo, da so nam pridni in pravični sodniki.«

»Kaj?« začudim se, »očetom frančiškanom je izročeno vaše pravosodje?«

»Čemú ne? Pravosodna palača se je morala zgraditi. Ž njo se je dosegel dvojen namen: očetje iz reda sv. Frančiška so dobili svoj samostan, ne da bili kaj plačali; država pa svoje sodnike, ne da bi kaj plačevala. Zopet vzor, kakó se podpirajta posvetno in cerkveno oblastvo!«

»In po kakšnih zakonih sodijo sodniki vaši?«

»Zakonov nimamo nikakih. Nekđaj so jih imeli, ali dokazalo se je, da so vsi zakoni svetá izviralí od hudiča. Sodniki naši opirajo svoje sodbe zgolj na svoje knjige, bodisi na Sveto pismo, bodisi na spise blaženega Antona od Kala. Ker obsezajo sósebno zadnji spisi sámó resnico, pravične so tudi naših sodnikov sodbe.«

»Ne dvojim! Toda kaj je s pritožbami? Je li prepovedan vsakeršen priziv do višjega sodnika?«

»Nikakor ne. Zlasti so nam sodniki naši župniki. Kadar župnik neče soditi, ali kadar nisem zadovoljen z njega sodbo, smem se zateči pred sodni dvor očetov frančiškanov, kjer teče vir neizkaljene pravice.«

V tem sva prišla do dvorane, kjer so se obravnavale pravde.

»Plačaj liro vstopnine«, opomni me sluga, »v dvorani pa se védi spodobno, ker je pater predsednik oster!«

Plačam vstopnino fratru, ki je z veliko púsico prežal pred vhodom. Ko sva vstopila, bila je dvorana še prazna, samó tam zgoraj sta sedela pri dolgi hrastovi mizi očeta frančiškana, ki sta vestno prebirala knjige. Morda sta molila, morda sta se le hlinila. Dvorana je bila podobna velikanski kleti; nikjer ni bilo podobe, ne druge dike na stenah. Potisneva se v kot; profesor pa mi pravi: »Šele dva sodnika sta tukaj. Tretjega in patra predsednika še ni. Zadnji pride pater predsednik.«

»Prav takó je bilo pred 2000 leti«, mislim si, »tudi takrat so prihajali predsedniki zadnji k obravnavam.«

»Danes bode malo pôsla«, izpregovori sodnik pri hrastovi mizi. »Ti župniki nam pojedajo vse; kakó bodemo živeli, ako se nam ne izboljša justica?«

»Dà, resnico govoriš!« dostavi tovariš, »že včeraj je podpisal pater predsednik dekret, s katerim se župnikom po deželi ukazuje, da se morajo zdržavati sodeb v pravadah, katerih vrednost znaša nad petdeset lir, in stranke vsekdar nakazovati k našemu sodišču!«

Vstopila sta še dva sodnika in frater pisáč. »Patra predsednika še ni«, zajezí se prvi, »vedno stara pesem! Mi se trudimo, pater predsednik spí; mi se oblačimo v haljo od kozje dlake, pater predsednik v svilnato kuto. Kje je tù pravica, confratres?«

»Ničesar bi ne rekel«, dostavi drugi, »ako bi bil mož le kos nalogi svoji! Vse zmède, kar mu pride pod palec, in jaz mislim, da ta kčega nezmožnika še nismo imeli na predsedniškem stolu. Kaj meníte, confratres?«

»Takó je«, oglaší se tretji, »le nekoliko potrpite, pa bodete videli, kakó zmlinčí denašnji slučaj, dasi je jasen kakor modro nebó.«

»Da bi mu premilostivi nadškof le skoro dal boljšega naslednika! Vsakdo izmed nas bi smel po večji pravici sedati na njega stol. To je senca, nikar predsednik!«

V tem mnenji so se strinjali vsi. Ko pa je takoj potem vstopil pater predsednik, videti bi jih morali, kakó so planili s sedežev in kakó so se priklanjali svilnati halji! Toda leta 4000. je bilo prav takó, kakor leta 2000. po Kr. r.! Pater predsednik še opaziti ni hotel globokih poklonov, češ, predsedniki so na svetu jedino zaradi tega, da se jim drugi klanjajo!

»Pričnimo!« Pater predsednik séde, suhi frater pisár pa hití na hodník, da pokliče stranke. Prvi vstopi župnik Svetega Jakopa. Vsi sodniki in ž njimi pater predsednik vstanejo ter se mu poklonijo.

»Kakšna ti je zahteva, reverende?« vpraša predsednik sladko.

»Nocoj mi je nekdo pobil okna. Vém, da mi tega ni storil drug, nego sosed Emilij. Že nekaj časa mi nagaja, kjer more. Škode mi je 50 lir, toda zaradi posebno hudobnega namena naj mi plača 100 lir!«

»Pravična je tvoja zahteva, reverende!« oglaší se predsednik, »scriptor, zapiši sodbo, cum jure executionis. Emilius plačaj 100 lir. Obravnava je končana!«

Dočim se je pisala sodba šentjakopskemu župniku, vprašam svojega strežnika: »Ali se ne zasliši tudi tožena stranka? Naj li Emilij plača, ne da bi se mogel braniti?«

»Si li slep«, odgovori mi, »ali ne vidiš, da je tožnik mašnik, ki ne more govoriti drugega, nego resnico? Pri nas, v tej vzorni pape-⁵¹⁷ževi provinciji, smé zahtevati vsak mašnik, da se mu takoj izroči sodba s pravico do izvršbe, ne da bi se toženec klical pred sodišče. Ali si že čul kdaj, da bi mašnik božji hodil po stezah krivice?«

»Nikoli ne!«

»Zató vidiš, da so naše naredbe v tem oziru premodre! To je najhitrejša justica — proti sodbi ni dovoljena nobena pritožba — kar si je le misliti moremo. Ni li res takó?«

»Res! Čujva, o čem obravnavajo sedaj.«

V dvorano je v tem stopil človeček suhe rasti; lakota in jedinščina mu je gledala pri sléharni gubi z bledega obraza. Ž njim je vstopil trebušast mož; polna skleda se mu je odsevala s tolstega in zalitega obraza. Oba obstaneta pred sodiščem.

»Kdo toži?« vpraša predsednik.

»Jaz«, odgovori suhi možiček.

»Koliko troškov si založil?«

»Dve liri! Vse, kar sem imel!«

»Dve liri!« zagodrnjá pater predsednik. »Hek! Dve liri! Hek! Ako nimaš več, čemú se pravdaš? Vidi se mi že, da si slepar! Vender bodisi, obravnavajmo in forma pauperum! Kakó ti je imé in kaj si?«

»Hieronim Corvus! Vodo in stare cunje prodajam po mestu!«

»Nezaslišano!« zakličče predsednik, »kakšni ljudje se dandanes že pravdajo! Odstopi! In ti, toženec, koliko troškov si založil?«

»Petnajst lir! Čast bodi Bogú in Materi božji! In še ni šla zadnja iz hiše!«

»Frater scriptor«, ukaže predsednik, »prinesi stol zatožencu, da séde! Kakó ti je ime?«

»Deodatus Bos! Pomočnik sem florijanskemu cerkovniku, kate-rega mi Bog ohrani še mnogo let!«

»Sédi, Deodate! Ti, Corve, pa nam razlóži, čemú tožiš takega možá? Toda kratko, ker nismo tukaj, da bi poslušali prazne besede. Hitro torej!«

»Vodo prodajam«, pričnè tožitelj, »in stare cunje kupujem. Vse moje imetje je konjiček, ki mi nosi vodo. Če mi pogine, tedaj sem berač. In sedaj sem kupil na dan svetega Lavrencija od tega človeka konjička in mu pošteno plačal kupnino. Bilo je 150 lir! Vse moje

imetje! Bog se me usmili! Pogojeno je bilo, da je konjiček zdrav in brez hibe. Ali slep je na obe oči, in zatoženec ga neče vzeti, kar bi bi bilo pošteno in pravično! To je moja tožba, poštena in pravična je! Pomagajte mi, patri sodniki!»

»Kaj odgovarjaš, Deodate?»

»Tožba ni pravična. Zmenila sva se, naj tožitelj konja ogleda, in da mu nisem porok za hibe, katere lahko opazi sam. 'Oglej si konja', dejal sem mu dvakrat in trikrat, 'oglej si konja, konj ne more ogledati tebe!' In res ga ni mogel, ker je bil slep. Govoril sem resnico, in zato menim, da je župnik-sodnik pravično sodil, ko je zavrnil tožitelja.»

»Je li res takó? Ali je res govoril, da si oglej konja, ker te konj ne more ogledati?»

»Takó je bilo!» zaihtí tožnik, »ali to so bile le zvijačne besede, nič drugega!»

»Odstopita!» zarenčí predsednik. Vsi gremo iz dvorane. Po jako kratkem posvetovanji nas pokliče predsednik iz nova pred svoj sodni stol.

»Začujta sodbo! Hek! Hek! V imeni premilostivega nadškofa, očeta našega Martina! Pritožba — hek — Hieronima Corvusa je neupravičena — hek — in nedopustna, zato se zavrže. In to vse iz razlogov — hek — prvega sodnika in na podlagi Svetega pisma — hek — ki ne dopušča, da bi kdo trpel škodo, ako je govoril resnico! Hek! Obravnava je dognana!»

Hieronimus Corvus ječí, kakor zajec, če ga pes ujame. Deodatus Bos pa vsakemu sodniku poljubi roko in patru predsedniku celó obe. Potem gré žarečega lica iz dvorane, dočim se Hieronim solznih očij opoteka za njim.

»Spominja me to postopanje nekoliko sodišč leta 2000.«, govoril sem sam v sebi, in čudo ni, da sem se dolgočasil na civilnem oddelku. Izrazil sem željo strežniku, naj bi odrinila na kazenski oddelek. Zapustiva torej patra predsednika in njega sodnike ter kreneva po stopnicah v lopo in potem po drugih stopnicah v prostore, kjer je sukala pravica krvavi svoj meč. Pri tem morava prekoračiti neko temno in zatohlo sobano. Ko se je moje okó privadilo sómraka, kazali so se mi tukaj zgodovinski znanci. Od »železne device« do »španskega čevlja« sem opazil vse slavnoznane člane nekdanje torture v novih in spopolnjenih oblikah!

»Čemú rabi to orodje?« vprašam profesorja z vseučilišča Sv. Simplicija.

»To je naša tortura«, odgovori zavestno, »in !ánjo smo sóseбно ponosni!«

»Pri kakih zlodejnikih jo rabite?«

»Pri tistih, ki izvršujejo hudodelstva v duhu in mislih. Takim se zločinstvo dokaže prav težko!«

»Ali se s torturo posreči dokaz?«

»Vselej brez izjeme. Vidiš tedaj, da torture ni móči pogrešati v dobro urejeni državi. Ali ni res takó?«

»Takó je, kakor si govoril!«

Potem vprašam: »Sedaj mi še povej, ali so očetje frančiškani tudi sodniki na kazenskem oddelku, in če ne, kdo sodi ondu?«

»Očetje frančiškani imajo s civilnim oddelkom obilo pòsla in tudi toliko dohodkov, da lahko izhajajo. Sedaj gradé že dvajseto cerkev svojo. Zató je nadškof Jacobus kazenski oddelk izročil svojim kanonikom, ker so itak slabo plačani in imajo le pičle dohodke.«

»Čital sem, da imajo po nekaterih državah državne pravdnike, ki s svojimi obtožbami preganjajo zločince. Kakó je v vas?«

»V nas je državno pravdníštvo prepuščeno očetom jezuitom proti temu, da jim kanoniki ustopajo nekaj dohodkov, katere jim pri naša kriminalna justica. Toda v tem oziru so vedni prepíri, ker očetje jezuitje neprestano stokajo, da dobivajo premalo in da se jim državno pravdníštvo ne izplačuje. Ali sedaj hitiva! Zvedel sem, da se ravnokar prične druga obravnava v stvaréh kapelana Primoža. Zanimiva bode, ker se kapelanu očita dolga vrsta hudodelstev, zlasti veleizdaja in krivoverstvo!«

Po hodniku, kamor sva dospela, gnetli so se fratri redarji, čuvajoči red. Ker se je danes sodil kapelan, prišlo je mnogo občinstva. Pri vhodu je tudi tukaj prežal nekakšen cerkovník z veliko púšico v roki. Plačati se je moralo pet lir vstopnine, kar je odgnalo nekaj radovednežev, ki so tudi hoteli poslušat. Dvorana, kjer se je sodilo, bila je večja od óne na civilnem oddelku. Stene so bile prevlečene krvavoderče, kar je spominjalo tega, da se v teh prostorih vrší krvavo pravosodje. Sodniki so sodili pri dolgi hrastovi mizi, pogrjnjeni z rdečim prtom. Takisto so bili stoli rdeče prevlečeni, in sodniki samí so nosili rdeče talarje; vse je bilo krvavo-rdeče, samó pater državni pravdnik je nosil črno haljo in sedél na črnem stolu, jednak črnemu vranu.

Razprava se je pričela prav tedaj, ko sem vstopil. Sodilo je sedem kanonikov Sv. Nikolaja; sodišču je načeloval prošt Ambrož, zapisnikar pa je bil stari naš znanec, nadvikarij Gregorij. Zatožne klopí ni bilo: tiste dni so morali zatoženci stati pred krvavim sodi-

ščem, in s težko verigo so jih na nogi priklepali k velikemu železnemu obroču, ki je bil v ta namen zabit v tla pred sodno mizo.

Danes je nosil težko verigo kapelan Primož in če se je nekoliko prestopil, vlekla se je za njim, kakor črna kača. Bil je še cvetoč mladenič. Težko breme ob nogi ga ni trlo preobilo. Kakor vitka jelka je stal pred sodniki svojimi, in niti za trenutek se mu niso na krasnem obrazu kazala znamenja strahu ali groze, s katero je združen kraj, kamor so ga pritirali.

»Sedaj se pričnè v imeni našega gospoda in nadškofa obravnava proti tebi, kapelan Primož!«

Takó zanosljá prošť Ambrož in še vpraša: »Ali so troški založeni?«

»Dvestoinpetdeset lir se je vložilo v kapiteljsko blagajnico!« odgovorí nadvikarij.

»Kdo jih je založil?«

»Prodali smo mu kravo in voziček in vse, kar je imel v kapelaniji svoji.«

»Dobro, dobro« nosljá prošť, »torej je vse v najboljšem redu!«

Tukaj mu seže v besedo zastopnik državnega pravdníštva. Kakor suh pajek se razvije s črnega stola in zakličè porogljivo:

»Dvestoinpetdeset lir! In naš red je dobil za to obširno in težavno stvar samó trideset lir, dasi mu gré po dekretu nadškofa Jakopa šestdeset lir! Kdo ima v žepu ostalih trideset lir?«

Nató se tudi predsednik prošť Ambrož razkorači:

»Pater državni pravdnik«, odgovorí mu pikro, »obravnavo vodim jaz, prošť Ambrož. Brez mojega dovoljenja ne smé nikdo govoriti, in tudi ti ne, pater državni pravdnik. Ker si pa govoril in nisi prosil dovoljenja, kaznujem te z globo tridesetih lir, o katerih trdiš, da jih mora še dobiti tvoj red. S tem je vse urejeno. Nadvikarij zapiši, kar sem govoril!«

Od srda kipèč vzklikne jezuit-državni pravdnik: »Nadvikarij, piši tudi, da se državno pravdníštvo pritožuje!«

»Dobro, dobro!« reče prošť, »le piši, Gregorij, dasi menim, da je taka pritožba nedopustna. No, o tem bode sodišče ukrepalo pozneje!« —

»Kapelan Primož«, obrne se nató k zatožencu, »ti véš, zakaj si tožen?«

»Vém«, odgovorí le-tá z zvenečim glasóm. »Očita se mi, da sem v srenji svoji oznanjal besedo božjo v národnem jeziku in ne v tujem jeziku latinskem.«

»Jezik, katerega govori cerkev, nam ni tuj«, izpregovori državni pravdnik ostro, »ne smé nam biti tuj.«

»Ali poznaš izgovor«, vpraša predsednik, »s katerim opravičiš početje svoje? To ti je znano, da je slavni nadškof Jacobus tisti stari gorjanski jezik obložil s prekletstvom in ga sósebnó strogo prepovedal služabnikom božjim?«

»Znano mi je«, odgovori zatoženec srčno, »toda dotični dekreti nadškofa Jakopa so krivični in méni neveljavni!«

Ta odgovor vzbudi veliko iznenádenje in strmenje také v občinstvu, kakor pri sodnikih.

»Pater Primož«, zatogóti se proš, »pokóri si jezik! Vse to te utegne spraviti na grmado!«

Zopet se oglasi pater državni pravdnik: »Besede toženčeve so nespoštljiva kritika nadškofovih dejanj, kar utemeljuje hudodelstvo veleizdaje. Tudi na ta slučaj razširjam obtožbo svojo!«

Kakor vidite, bil je to državni pravdnik po volji božji, prav kakor bi se bil izvežbal v pôslih svojih že leta 2000. po Kr. r.

»Kaj še navajaš v svoje opravičilo?« vpraša predsednik zatoženca.

»Sklicujem se na svetnike. Sveto vero sta nam prinesla v te kraje sveta brata Ciril in Metod. Nista je oznanjala v jeziku latinskem, nego v jeziku národnem. Ako sta mi v vzgled brata svetnika, Ciril in Metod, ne vé, kakó me tožite?«

Sodišče je po tem odgovoru nekako zmédeno. Državni pravdnik pa se oglasi porogljivo:

»Brata svetnika! Pater Primož, tvoje teološko znanje stojí na slabih nogah. Saj ni čudo! Ako bi bilo drugače, ne bi bil zagazil na mesto, kjer te gledam danes krvavečega srca! Brata svetnika« — zdajci povzdigne glas, da kár grmí po vsi dvorani — »brata svetnika! Ali ti je neznan petdeseti dekret nadškofa Jakopa? Kaj ti govori ta znameniti dekret? Da je svetništvo vzeto bratoma Cirilu in Metodu za to provincijo, in to vzpričo skrivnega razodenja, katerega je bil deležen nadškof Jacobus!«

(Dalje prihodnjít.)

K spisu „Reformacija v Slovencih“.

Spisal Andrej Fékonja.

Pripomenek.

spisu: »Reformacija v Slovencih«, priobčenem v »Lj. Zvonu« X. 8.—12., videli smo, kakó si je nova vera Lutrova že dosti rano prekrčila pot tudi v naše kraje in se je tukaj tečajem zlasti v drugi polovici XVI. stoletja razširila in utrdila takó, da je bila po velikem naporu odločnih katolikov in z raznimi nasprotnimi pomočki zopet zatrta šele v prvi četrtini XVII. veka. — Kakor je bilo istotam obširneje povedano, začel je res že nadvojvoda Karol, nadvojvoda v Notranji Avstriji, odločneje iztrebljati lutersko krivoverje v Slovencih, toda smrtni udarec je zadal luterstvu pri nas nadvojvoda Ferdinand (poznejši cesar Ferdinand II.) z raznimi vladarskimi naredbami, s pomočjo še nekaterih cerkvenih naprav. No, med temi naredbami in napravami za odboj protestantstva in zopetno zmago stare vere katoliške je bil v óni razpravi govor samó o izgonu luterskih predikantov iz Štajerske, Koroške in Kranjske meseca kimovca 1598. leta, in o reformacijski komisiji v Ljubljani, poslujoči od leta 1614.—1618.; dočim so vse ostale dotične stvari bile tam v tisku izpuščene, bržčas po kakšni pomoti. — Naj se torej óni nedostatek sedaj tu-le popolni.

Reformacijske komisije leta 1600.—1601.

Ko so izgnali protestantske predikante in šolnike luterske, stvar sevéda še ni bila končana. Za glavo so bili sedaj na vrsti udje. Trebalo je namreč povsod zopet h katoliški veri pripraviti meščane, kmete in prebivalstvo v obče; uničiti so se morali nasprotni napori plemenitašev; utrditi se je moral mir in red v nezadovoljnikih; odpraviti je bilo nevarnost, da bi se povrnilo luterstvo. V ta namen je torej nadvojvoda Ferdinand odredil posebne komisije, katere so nadzirale in izvrševale pósel protireformacije. Načelniki tém reformacijskim komisijam so bili škofje dotičnih pokrajin ali pa škofov namestnik-odposlanec. Ti možje so imeli nalogo, da hodijo od mesta do mesta, sklicujejo meščane v župno cerkev, izprašujejo jih o njih veri in vzprejemljejo od njih prisego, da se' bodo držali novopostavljenih katoliških župnikov in od teh-le prejimali sv. zakramente. Kdor se je protivil temu, dobil je tri mesece na premislek, v katerem času

je mogel svoje imenje prodati in se izseliti v tujino; od prodanega blagá pa je moral vsak izselnik pustiti desetino državi.

V mestne svéte so odbirali samó katolike; luterska svetišča so porušili in protestantske naselbine razdejali; knjige novoverske pa so brez izbere sežgali in uničili. Pred take komisije, zborujoče navadno po mestih, klicali so tudi iz dotičnih okolic župnike in duhovne pomočnike s cerkvenimi ključarji vred ter jih izpraševali za vérske stvari med njih župljani, za katere so dobivali posebna navodila, ako je bilo potrebno. Ker so protestantje tù in tam nasprotovali komisijam in hoteli ovirati njih delo, pridejal je Ferdinand v nekaterih krajih za varstvo tudi četo ostrostrelcev; kar je učinilo, da je le malokje prišlo do resnega nasilja.

Posebe spomina vredne so take reformacijske komisije leta 1600. do 1601., delujoče v slov. Štajerski, Koroški in Kranjski. O njih delovanju navajam tù nekoliko posameznostij (ponajveč iz spisa dra. Iv. Križaniča III., 75.—77.).

V slov. Štajerski je deželna komisija za ohranitev katoliške cerkve začela svoje delo meseca prosinca leta 1600. Na čelu tej komisiji je bil stavniški prošt Jakop Rosolenz. Najprej je prišla komisija v mesto Radgono, katero se je protivilo vsem ukazom deželnega gospodarja in je, opiraje se na močno svoje zidovje in na pomoč ogerskih sosedov, takorekoč vladalo samó sebe. Le z vojaško pomočjo je prišla komisija v mesto. Namesto protestantskih mestnih svetovalcev je postavila katoliške svetovalce; meščane, kateri so pobegnili v Ogersko, poklicala je domóv, a ónim, kateri niso slušali, pograbila je imetje. Iz Radgone je šla komisija k Sv. Lenartu v Slovenskih Goricah. Ondu lutrovcev sicer ni bilo, toda neki drugi sanjarji so rogovillili tam v Radehovi vesi, katere so imenovali »skakáče«. Komisarji so tedaj tem burkežem podrli in sežgali njih novo cerkev, tri najzrelejše hujskače pa zaprli. V Mariboru komisarji niso našli posebne luterske stranke; samó jeden zdravnik je bil zagrizen lutrovec. Nego v Vindenavi, kjer so imeli lutrovci svoje gnezdo, pa so komisarji cerkev, šolo in župnišče razstrelili in sežgali s smodnikom ter na istem kraji postavili krvavo sodišče; in ko so jim sodišče ponoči posekali, postavili so tri vešala. Na Ptuji je komisija našla šestdeset ljudij, ki so bili ali celó ali nekoliko Lutrovi privrženci. Dasi je bilo mesto Celje zeló okuženo, vendar komisija ondu ni imela posebnega dela. Celjski meščanje, kakor tudi žalski tržanje so prisegli na katoliško vero in prinesli vse krivoverske knjige, da so jih sežgali. Prelepo lutrovsko cerkev v Šarfenavi so na veliko veselje sosednih

kmetov razstrelili. Tudi v Slovenjem Gradci in v Marenbergu niso imeli komisárji kaj opraviti in so se takoj napotili v Lipnico, samó da so gredoč razdejali dve cerkvi bedastih skakáčev, prvo na nekem hribu poleg Lučan — menda pri Sv. Duhu, in drugo v Sóboti.¹⁾

Dokončavši delo svoje v górenji Štajerski, prestopila je nadvojvodska komisija tudi v Koroško meseca listopada leta 1600. Tej komisiji je bil na čelu sekovski škof Martin Prenner, katerega je spremljal deželni glavár Janez grof Ortenburški, ž njim Hartman Ziegel, Angelus Costede, Wolfgang Kaltenhauser in stotnik Krištof Prankh. S pomočjo 300 vojaških strelcev so protestantje v Koroški nekaj dobrovoljno nekaj pa tudi prisiljeni zopet vzprejeli staro vero; kdor pa ni hotel priseči na katolištvo, moral je v 45 dneh zapustiti deželo. V Beljaku je oboroženo krdelo čakalo komisárjev, da jim zabrani pot v mesto; toda niso se upali ustavljati komisiji, ker so jo spremljali vojaki. Meščanje pa v resnici niso bili takó hudi, kakor so se grozili; précej so se namreč udali in so še dobro pogostili komisárje in vojake. Tudi Celovec je že najel 600 vojakov in oborožil tudi nekoliko meščanov, da bi siloma branil novo svojo vero in komisiji ne pustil v mesto. Toda o pravem času je Celovčane prešinel strah; premislili so si, odložili meč in obljubili novo vero odpraviti iz dobra. Komisija je še zborovala tudi v Velikovci, Grebinji in v Voflsperku, kjer je bilo v bližnjem gradu Payerhofnu središče ondotnih protestantov; vendar s pomočjo 100 vojakov, stražečih pred mestom, bila je óna luterska molilnica s pastorjevo hišo vred porušena do tal, in razdejali so tudi protestantsko pokopališče.²⁾

V Kranjski je komisija delovala sósebnó na Gorenjskem meseca svečana in sušca leta 1601. V tej komisiji so bili štirji komisárji: ljubljanski škof Tomaž Chrön, načelnik, deželni glavár Janez Lenkovič, vicedom Jožef Rabatta in Filip Kobencelj; trije podkomisárji: gg. Jak. Hauman, Seb. Konstantin in Grimšič; poleg teh mnogo spremstva, služabnikov, vojakov i. t. d. Ta komisija je tedaj že leta 1600. in zopet naslednjega leta v Ljubljani na vélikem trgu sežgala mnogo krivoverskih knjig — vsega skupaj bajè osem vóz in razdejala tudi pokopališče ljubljanskih lutrovcev. Potujoč po deželi od kraja do kraja, prispela je reformacijska komisija med ostalim v Kamnik, kjer so meščanje zahajali k luterski službi božji v Podgorje, v kriško graščino in na Zaprce. Komisija je v Kamniku začela svoj pôsel dné 8. svečana 1601. leta. Škof Chrön je govoril v mestni hiši; pokorni

¹⁾ Prim. Orožen: Dek. Kötsch 338., Dek. Cilli 65.

²⁾ Vid. K. Tangl: Reihe der Bischöfe v. Lavant 256—7.

meščanje so prisegli na katoliško vero, samó štiri osebe so bile izgnane. Tudi precěj krivoverskih knjig so komisárji očito sežgali na trgu in se mudili tri dni v mestu, menda pri nekem Petru Šavnicerji, kateri je bil leta 1603. mestni sodnik. Potem so šli komisárji dné 11. svečana v Kranj. Poslali so najprej v Križ po Kristofa Mikuša, lutrovca, ker so njega sinovi ponóči grozno umorili pobožnega katoliškega meščana Lovretiča. Drugi dan je Chrön v Mihaela Harerja hiši dolgo govoril meščanom, naj opusté krivo vero; potem so razven jednega ali dveh vsi prisegli zvestobo Bogú in nadvojvodi. Potem je komisija poslala Kristofa Harerja s 6 konjiki in 150 kmeti v Tržič, kjer so se prebivalci takoj udali; potem pa v Križ pozvedovat, kakó se je zvršil óni umor; nató so jih nekaj ujeli, hišo Mikuševo pa razdejali do tal. Dné 17. svečana je odrinila komisija tudi v Loko in se za tri dni vrnila v Kranj, kjer je zahtevala od svetovalstva poročila, kakó je zvršilo njena povelja. Ko so bile že prej na trgu blizu sramotnega odra sežgane luterske knjige, morale so še napósled pred komisijo v Kranji luterske ženske, katere so vse prisegle udanost katoliški veri. Dné 10. sušca je prišla komisija v Rádovljico. Tukaj je vpričo 250 ljudij s smodnikom razstrelila protestantsko shodišče, da se je razletelo z velikim vriščem in malone poškovalo cerkev Svetega Urha. Nastopni dan je škof propovedoval, in vsi meščanje so prisegli pokorščino; potem je govoril kmetom in okoličanom krivoverskim, katerih je privrelo mnogo; pokorni so prisegli, nepokornike pa so zaprli, med temi nekega Gevača, ki je zapal globo 150 cekinov, in Jurija Prešérna, ki je moral plačati 100 cekinov. Tudi kovači iz Kroke so prihiteli prisezat zvestobo in prosit, da se jim dovoli župa s stalnim župnikom. Dva izmed njih sta bila venderle izgnana, in jeden je moral z odprto lutersko knjigo stati na sramotnem odru. Dné 16. sušca so odrinili komisárji na Jesenice, podkomisárji pa v Kranjsko goro in v Belo peč, kjer so trdovratnega grešnika, ondotnega oskrbnika, zvezali in tiralí v Rádovljico. Tukaj je škof zopet propovedoval in dné 19. sušca šele so Rádovljičanke prisegle zvestobo katoliški veri.¹⁾

Jezuitje in kapucini.

Jezuitje. — Tridentki koncil leta 1545.—1563. je zakonito ustanovil pravo reformacijo po kristjanskih načelih, da namreč obrani pravo vero in izboljša npravstveno stanje; a red jezuitski (osnovan po španskem plemiči Ignaciji Loyolskem in potrjen po papeži Pavlu

¹⁾ Letop. Matice Slov. 1876. 141; 1870. 121; 1872 in 1873. 10.

III. leta 1540.) je isto reformacijo dejanski izvajal v notranjem in zunanem življenju, podpirajoč in širèč katoliško znanost in poučujoč otroke in nevedneže v veri Kristusovi.

V Notranjo Avstrijo je, kakor omenjeno, že nadvojvoda Karol leta 1573. poklical jezuvite in to v Nemški Gradec ter zaukazal meščanom, da morajo svoje otroke pošiljati v njih katoliško šolo, takozvani Collegium; nató je tudi jezovitom izročil tamkajšnjo novoustanovljeno vseučilišče za dežele notranje-avstrijske, leta 1586. Nadvojvoda in poznejši cesar Ferdinand II. pa je zatem pošiljal jezuvite tudi na Slovensko, da bi ljudstvo bolj poučevali in utrjali v katoliški veri. In res so si člani družbe Jezusove, kakor povsod, takó tudi v Sloveniji pridobili velik glas in vpliv kot cerkveni propovedniki in učitelji mladine. Najprej so prišli k nam jezuitje v Ljubljano, kjer so se slovesno umestili že za škofa Janeza Tavčarja. Leta 1597. jim je bila tukaj izročena cerkev Sv. Jakopa, katero jim je nató iz nova sezidano in povečano posvetil škof Tomaž Chrön leta 1615. V tej cerkvi se je tedaj ob nedeljah in praznikih popóldne tudi razlagal ljudstvu krščanski nauk v slovenskem jeziku (kakor je poročal Chrön papežu Pavlu V. leta 1616.); in razven tega sta bila odločena ljudstvu v poučevanje in vzveličavno pomoč dva jezuita propovednika, jeden Nmec in drugi Slovenec. Slovenski propovednik nam je znan po imeni, pisal se je Nikolaj Koprivec, leta 1603., in potem Janez Čandik leta 1618. Zajedno so jezuitje v Ljubljani leta 1596. osnovali šolski zavod Collegium Carolinum nobilium, vzgajališče in začasno semenišče za plemenitaše in tudi za bodoče duhovnike, razdeljen na dva oddelka, na gimnazij in na licej. Leta 1630. pa so pozidali za jezuitsko učilišče širno poslopje, s prostori za 200 gojencev. Kranjska dežela je pomagala jezovitom z doneskom 2000 gld.¹⁾ Na Koroško so prišli jezuitje leta 1604. in sicer v Celovec, ki je bil od leta 1518. véliko mesto deželno, a tudi zelo trdovratno lutrovsko. V Celovci se je jezovitom na posredovanje lavantskega škofa Jurija III. Stobeja odkazala cerkev Presvete Trojice, a nekdanja predikantska hiša prepustila za njih kolegij. Tudi jim je bila podeljena dobrloveška graščina. Kar se dostaje slovenskih propovednikov jezuitskih v tem kraju, naznanja nam letni zapisnik jezuitskega kolegija v Celovci o letu 1620.: »V cerkvi samostanski je bila prvokrat slovenska propóved, prišli so ne le samostanski prebivalci, temveč tudi nekateri meščanje in drugi imenitni ljudje.« Slovenskega propovednika imenuje zapisnik p. Jakopa Knapa, porojenega v Kranji, umršega leta 1635. O letu 1652. se poroča v

¹⁾ Letop. Matice Slov. 1878. III. 17.: 1885. 203.

istem zapisniku tó-le: »Slovenska propóved je bila že tedaj predstavljena k cerkvi Sv. Duhá, pobožnega ljudstva, ponajveč prihajajočega iz daljnih krajev, znatna množica je imela svojo nemajhno korist. To narečje znajoči očetje so pogostoma zahajali v tolažbo kmetom v oddaljene vasi, da so nahranjali odrasle ljudi in otroke, hrepeneče po besedi božji«. ¹⁾ V slovenski Štajerski so se naselili jezuitje v Mariboru leta 16 . . Stanovali so v sedanjem bogoslovskem semenišči. A šele pozneje, leta 1767. sl., pozidali so jezuitje v Mariboru cerkev Sv. Alojzija, v kateri so ob nedeljah zjutraj vršili sv. opravilo tudi s slovensko propovedjo, ob osmi uri pa imeli službo božjo za gimnazij, ki so ga osnovali leta 1758. ²⁾ Tudi v Primorji so se ustanovili jezuitje, in to v Gorici, kjer so leta 1616. utemeljili vzgajališče in učilnico, katera se je leta 1624. razvila v petrazreden gimnazij; in napósled še v Trstu v prvih desetletjih 17. veka. ³⁾

Kapucini. — Razven jezuitov, pravih pobijalcev protestantstva, bili so v Notranjo Avstrijo uvedeni še drugi duhovski redovi, kateri naj bi versko novotarstvo zadrževali, ako bi se zopet hotelo ugnezditi, ljudstvo pa naj bi po misijah utrjevali in krepili v katoliški, veri. Med temi so bili zlasti kapucini, za katere je Ferdinand dobil tudi dovolitev od papeža Klementa VIII. ter je še pri tem nadvojvodo krepko podpiral in njegov namen pospeševal tedanji general tega reda p. Lavrencij od Brunduzija. ⁴⁾ Takó so se tedaj pozneje naselili v nas tudi kapucini na več krajih; v Ljubljani leta 1606., v Celji leta 1611., v Mariboru leta 1613., v Celovci leta 1646., v Beljaku leta 1629.; na Krškem leta 1639., v Kranji leta 1640., pri Sv. Križi leta 1637. i. dr. ter so po nekod ostali do današnjega dné. Kakor so óni duhovni sinovi sv. Ignacija — jezuitje posebno uspešno delovali na leci in v učilnici za pravo vero Kristusovo, takó so se ti prenovljeni redovniki sv. Frančiška — kapucini trudili mnogo tudi na propovednici, zlasti pa v izpovednici o zablodelih grešnikih. Njih cerkve in samostani so bili preprostejši in brez vsakeršnega lišpa; njih življenje pa naj bi spominjalo apostolskega uboštva. ⁵⁾

Še nekatere naredbe.

Da se protestantski duh popolnoma zatré, pošiljale so se v dotične kraje še zopet in zopet nove reformacijske komisije; ljudstvo se je poučevalo in opominjalo po višjih predstojnikih cerkvenih;

¹⁾ Vojvod. Koroško 67, Tangl l. c. 242, Letop. Mat. 1879. 7. ²⁾ Koled. Družbe sv. Mohorja 1891. 31. ³⁾ S. Ljubič: Ogléd knj. poviesti jugosl. II. 541, »Lj. Zvon« VII. 763. ⁴⁾ Tangl l. c. 262. ⁵⁾ Križanič l. c. 110.

vladni ukazi so se zabičevali pogostoma in vse strože, sôsebno v Koroški, kjer je bilo preobračanje na staro vero najtežavneje in najpocasnejše. Takó je n. pr. še v Celovci leta 1625. nova komisija reformacijska (lavantski škof Leonhard II. Götz, koroški glavár David bar. Ursenbeck in deželni vicedom Janez Fischer), izdala poseben navod, določujoč med ostalim o preiskavi duhovnikov, uradnikov in učiteljev gledé na njih verske nazore; o odpravi nekatoliških uradnikov, ki niso bili stanovi, in ónih, kateri se niso izselili navzlic že danim ukazom; o pokončevanji krivoverskih in praznoverskih knjig, kakor tudi o zabrani njih prodaje; o posebni prisegi novoizvoljenih županov in novodošlih državljanov cesarju (Ferdinandu II.); o izpolnjevanji katoliške pôstne zapovedi; o preiskavi zaradi vzetih cerkvenih posestev in zaradi pobožnih ustanov; o zahtevanji zaznamkov vélikonóčnih obhajancev i. dr. ¹⁾

Ko je nadvojvoda Ferdinand leta 1619. zavladał nemškemu cesarstvu, ponavljal je še ostreje prejšnje svoje naredbe in ukaze zoper protestante, posebe zoper nekatoliške deželne stanove in plemenitaše, kateri so se v zvezi s protestanti v Nemčiji najtrdovratneje upirali protireformaciji. Zlasti ko je bila v tridesetletni vojni po zmagah cesarskih vojskovodij Waldsteina in Tillyja protestantska unija uničena in so bili tudi zadušeni nemiri v Češki, mogel je katoliški vladar postopati tem odločneje zoper novotarje v Notranji Avstriji, kateri so terjali tem več, čimveč se jim je popuščalo ter so zahtevali ne samó slobodo svoje nove vere, nego so delali na to, da bode ta vera gospodujoča, a stara vera da se povsem zatrè. Dné 25. malega srpana 1628. leta je izdal tedaj cesar Ferdinand II. ukaz, da morajo vsi še nekatoliški deželni stanovi za leta dnij oditi iz dežele, in da se gledé na njih imetje in njih pravice upotí kratka pravda pri deželnem sodišči; nadalje da se pri krstih in zakonskih porokah opusté protestantski običaji; da se sinovi domačinov pokličejo s protestantskih akademij in šol, in kjer bi bilo zapuščenih sirot nekatoliških izselnikov, da se te vzrejajo ob državnih troških in vzgajajo v pravi veri. — Kar je vse ponovil zopet z ukazom dné 6. sušca 1631. leta. ²⁾

Po naročilu in v zmislu cerkvenega zbora tridentskega pa so bili tudi pri nas tedaj osnovani duhovenski seminariji in dijaški zavodi, za katere so bili poklicani redovni duhovniki, in utemeljeni so bili še novi samostani, zlasti franciškanski, v namen, da se mladež pobožno vzgaja in katoliška vera ohranja čista. Zanimarjene hiše božje so se

¹⁾ Tangl l. c. 264—5.

²⁾ Tangl l. c. 265.

očedile in popravile, a zidalo se je mnogo cerkev tudi novih; ljudje so se v veri poučevali vse natančneje, in sv. zakramentje so se zopet delili bolj pogostoma in v starem redu.¹⁾ Tudi je bilo protestantskim spisom v zavračilo prirejenih in natisanih nekoliko katoliških knjigi c slovenskih, kakor: Leonarda Pahenekarja kratek katekizem že prej leta 1574, potem Tomaža Chrona »Evangelia inu lystuvi« leta 1612., Mih. Mikca »Ta mali Katechismus« leta 1615. in Jan. Čandika »Catechismus Petra Canisia« leta 1618.;²⁾ in razven teh je še koperski škof Ivan Ingenerij (leta 1576.—1600.) dal natisniti slovenski katekizem, za katerega pa se sedaj več ne zná.³⁾

Takó se je tedaj vršila v Slovencih prava, katoliška reformacija proti verskemu novotarstvu lutrovskega, s kakšnimi uspehi in posledicami, povedano je bilo že v »Lj. Zvonu« 1890., 715 sl.

¹⁾ Trdina l. c. 113.

²⁾ »Škof Kren je hotel sicer požgane knjige z novimi zgoj v katoliškem duhu pisanimi nadomestiti, pa manjkalo je za to delo takó marljivih pisateljev, kakoršni so bili Trubar, Dalmatin in drugi luterski učitelji. Vendar je Kren tudi v tem obziru hvale vreden, ker se je, čeravno ne mnogo, pa vsaj najpotrebnejše za ljudstvo spisalo.« Jan. Trdina: »Zgod. slov. národ« 113.

³⁾ Prim. »Lj. Zvon« VI. 234., 434. Op. Ad. Skalarja prevod »Šulla tiga premiš-luvana« 1643. leta je ostal le rokopis.

Potnikova usoda.

Na prej čez goré in doline!
Nikoli ne peša mi hod;
Če tukaj mi solnce posine,
Utone mi zopet drugod.

Večér me pozdravlja, in zóra
Vprašuje me jutranja, kam:
A jaz, da nikjer ni odmora
Utrujenim nogam, to znam.

Sreč pa želelo pokoja,
Ostalo bi tukaj in tam —
A potniku draga je hoja,
Od tukaj ga žéne drugam.

Ostane pa srcu uteha,
Kadár se poslavlja od kod,
Da želja do mira poneha,
Ko kraj se prestvári in rod.

y.

Dalmatinske povesti.

Spisal Igo Kaš.

IV. Kamenito srce.

azbito ribársko ladjo so našli med bréžnimi pečinami.

Ni jeden ribičev se ni rešil.

Danes so zagrebli mrtvece, katere je vrglo mórje na koprino. Zakopali so jih na grobišči pod cipresami, katere temno zró na valovito planoto, odsevajočo v večernem blesku.

Velika množica se je zbrala na pokopališči — saj so bili sorodniki, znanci, katere so položili zemlji v naróčaj.

Ko je duhovnik govoril nagrobnico, zaječalo je ženstvo, možje pa so si vihali brke in stiskali ustna. Vsakomur se je poznala srčna boleost.

Samó v jednom očesi ni zaigrala milujoča solza, jedno lice je bilo trdo; videla se mu ni posebna ginjenost.

Stara Mara je bila, žena »kamenitega srca«, kakor jo je nazivalo ljudstvo. Nikdar je niso videli jokajoče. Srepó je zrla prédse tudi sedaj, ko so žalovali vsi, in nekako plašno so jo pogledovali mladi možje in žene. Saj je res nenavadno, videti bitje, kateremu obča žalost ne gane srca, sósebnó ako je óno bitje žena, katere si še misliti ne moremo brez sočutja.

»Kamenito srce ima«, rekali so ljudje, in praznovérnim sosedom je bil ta izrek toliko, kakor: »Čuvaj se je, Bog vé, kakšen vražji duh je obšel nje bitje.«

Mirno stopa Mara po pogrebu proti svoji hiši. Góste oljike, med vejami preprežene z zelenečimi južnimi trtami, visé nad cesto; lovorike in limone dičijo vrtove, s pečin kipé agave in kakti, med katerimi se vije košati bršljan; večerna sapa igra nad zeleno in cvetočo trato. Ali starici ni do tega. Ne gleda ni na desno ni na levo, zató tudi ne vidi boječih pogledov, ki poletávajo za njo. Matere pritiskajo deco k sebi — Mara, kamenito srce, gré mimo, lahko bi jih oškodila — čarovnica! —

Po oskromnem vinógradu drži steza k hišici nad cesto. Oljike in lovorike jo obkrožajo. Kuretina priletí Mari naproti; mačka se smučé okolo nje obleke; golobje igrajo pred njo.

Utrujena séde Mara na kamen pred pragom in uprè kakor v sanjah okó v daljino. V globokem jarku šumí potok k málinu; na pe-

činah ob bregu zelení praprot in mah; rmene pastiričice poletavajo nad šepetajočimi valčki; na desnem bregu se vzdigujejo nizki griči z óljičevjem in hrastovjem, preko njih se vidijo razpokle pečine, in za temi se vzpenjajo goli vrhovi visokih gorá. Na levi stráni izpod vrtov, v katerih se belijo lične hiše, razprostira se širi zaliv. Obkrožajo ga bele hišice tjá do ravne Sutorine.

Ko še Mara zamišljena sedí na pragu, priskačeta dvé déklici in se ji ovijeta z malimi rokami.

»Tetica, glej koliko lepih cvetic imam!« vzklikne starejša veselo — »prinesli sva jih tebi, ker jih imaš tolikanj rada!«

»Dobra otroka! — Kakó je materi?« Déklici povesta, da še vedno ne more vstati in da vedno joka. Tedaj se vzdigne Mara hitro, kolikor more, in reče: »Pomagati ji moram. Čakajta, pojdem z vama.« Stopi v hišico in skoro se vrne. »Náte, to je za vaju.« — Dá jima kruha — »in óno ponese mo bolni materi! Pojdita!«

Mara, katere se bojí in izogiblje vražno ljudstvo, hití sedaj k bolni vdovi v ubogo kočó, da ji pomaga, kolikor móči. Premnogo dobrot je delila siromakom, toda sosedje o tem niti védeli niso. »Kamenito srce« je bilo jako sočutno, kadar je bilo treba tolažiti nesrečnike in jim lajšati trpljenje.

Dočim je Mara v siromašni hišici skriváj delila dobrote, sedeli so nekateri možje pred málinom ob cesti in se razgovarjali o pogrebu, o sirotah, katere bode morala rediti občina, in o enakih stvaréh.

»Ali ste videli Maro, kakó je zrla prédse, ko so zagrebli nesrečnike?« reče mladenič.

»Dá, žal ji je, ker ni bilo več mrličev; zakaj vso nezgodo je provzročila ona. Videli so jo, ko je ónega dné stala na pečini pri morji ter rotila valove in viharje!« Takó dostavi drug, ponosen, da vé tolikanj zanimivo novico.

»Res, nima človeškega čustva; nje srce je kamenito,« dostavi tretji.

Takó govoré še dalje in dolžé starico marsikaterega zlá in dôkaj vraže. Zdajci vstane star brodár, vzame pipo iz ust, potrka pepel iz nje in reče resno:

»Vidi se vam, kakó ste nevedni in praznovérni. Da veste, kaj je prebila Mara v mladosti svoji, mislili bi bolje o nji. — Dolgo sem molčal; vendar končno moram govoriti. Ali niste videli, kakó prijazno jo je pozdravil stari pop? Ali mislite, da se ji klanja od strahú? Poslušajte me! — Mara je bila nekdanj najlepše in najblažje deklé vse okolice. Bila je tudi bogata; zakaj nje oče in dva brata so bili vrli kupčevalci, in mati je dobro hranila. Sevéda je imela mlada déklica

dôkaj snubcev. Sôsebno sta se potezala zánjo dva: mladi ošabni Ante Benin, sin imovitega trgovca, in Krsto Radovan, ki je služil staremu Beninu, čvrst in lep mladenič, ki je živil ob svojem zaslužku staro mater svojo.

Mara je spoznala razliko med Antunom, ki se je ponašal z bogastvom svojega očeta, in vrlim Krstom. Izvolila si je Krsta. Oče pa in brata so bili za ‚gospodina‘ Antuna.

Prva snubitev Antunova se je razbila, ker ga dëklica niti pogledati ni hotela. Toda prigovarjali so ji in ji pretili. Tedaj privihra nekega večera na breg, kjer sem ravno nastavljal trnke, in skoči s skale v mórje, predno sem mogel videti, kdo je. Takrat sem jo rešil gotove smrti, in prosila me je, naj molčim o vsem.

Prigovarjam ji, naj mi pové vzrok svojemu dejanju, in razodene mi vse. ‚Pojdi, dragi Šime,‘ velí mi, ‚pojdi in poróci Krstu, naj pride k nam in naj me zahteva za ženo; njegova sem, nikogar drugega.‘

Krsto stori po nje besedi, toda oče mu odbije prošnjo. Maro pa so mučili in jo zaprli v zadnjo temno sobo.

Vender še ni bilo dovòlj žalosti. Posreči se ji, da uteče k teti v Meljinah. To je bilo zlò. Stari Benin je menil, da je njega sin preblag za dekleta, ubeglega roditeljem svojim, in se ni več bavil z nje rodbino. Marina brata se zarotita, da ne bodeta mirovala, predno ne najdeta sestre in se ne osvetita.

Neka dëklica v mestu je pripovedovala, da prihaja vitka, visoka dëklica vsak večer k cerkvi samostana Savine in da móli ondu.

To začuvši, sumničita brata, da je to sestra, in zató prežita nekoliko večerov blizu cerkve. Tretji večer jo ugledata in spoznata. Ali zajedno vidita iz zavetja, da je prišel iz temnega hrastovega gozda čvrst mladenič, kalugjerski oblečen, da se je pridružil dëklci in dosti govoril ž njo. In ko sta se poslavljala, spoznala sta mladega Krsta. Sneto obleko je skrtil pod kamenom pri starem širokem dóbu, potem se je vrnil v mesto. Mare nista sledila. Osveta je bila sklenjena.

Drugi večer se snideta Mara in Krsto zopet v logu pri cerkvi. Krasno je sijalo večerno solnce, vse je bilo mirno po logu. Živo govorëč stojita Mara in Krsto drug pri drugem ter gledata na svetlo mórje in zahajajoče solnce. Tedaj počita dve puški, in divjih pogledov skočita dva možá, Marina brata, izza pečine, a Krsto se zvrne kakor mrtev na tla.

‚Evo ti ženina, nečastna stvar!‘ zakličeta Mari, ‚in sedaj pojdeš z nama k očetu.‘

Onemogla od strahú se zgrudi mladenka poleg Krsta, in ugaslo okó ji gleda na njega blede lice; toda zločinca jo siloma odvedeta od umirajočega mladeniča. ‚Oj, brezverna morilca, pomagajta vender nesrečniku!‘ prosi Mara jokaje, ali ona se grohočeta, rekoč: ‚Ne utegneva, bodi mu zaslužena kazen!‘ — ‚Bog vaju kazni za to zločinstvo!‘ vzklikne déklica, potem jo plakajočo tirata domóv.

Koliko zlá je morala prebiti sedaj! Oče je razsajal in mučil hčerko; jedino mati je žalovala ž njo. Brata pa sta pobegnila v goré, da se umakneta sodišču, kakor je bila tačas navada.

Ko sta se vrnila nekoliko mesecev pozneje, pozabljeno je bilo vse, zakaj napočili so strašni časi. Francozje so zavlادali Italiji, in vlast benečanska je minila — Mara je ostala samica; nikdo ni videl kdàj nasmeha na nje lici.

»Nego tudi solzà nima!« oglasí se nekdo izmed poslušalcev.

»Tudi o tem bodete čuli,« nadaljuje Šime. »Kakor morda pomnite — jaz sem vse doživel — bili so se tukaj pri Ercegnovem večkrat Francozje, Črnogorci in Rusi. Takó so nekega dné prihruli Francozje iz Dubrovnika; vender niso mogli osvojiti mesta. Osvetili so se tej blaženi okolici.

Marin oče je imel tam dôli pri bregu — še danes se vidi ruševina — velik hram, kjer je hranil raznovrstno blagó. Vložiti je hotel nekđaj novo došlo blagó, toda Francozje so ga zasledili in pridrli v njega hišo. Trgovec jih ostró zavrne, ali neprijatelji, zeló srditi, dolžé ga, da je v zvezi z Rusi. Starec se razsrdi, skoči v hišo, zaloputne vrata, postavi se s sinovoma k oknu in ustrelí na vojake.

Lahko si mislite njih razburjenost! Naskočijo hišo, razbijejo vrata in tirajo prebivalce, tudi Maro in nje mater, na dvor, kjer umoré in posekajo moške vpričo plakajočih ženâ.

Ko plane po odhodu francoskih razbojnikov ogenj po hiši in ko prihité sosedje gasit, najdejo Maro onemoglo poleg mrtve matere. —

Tisto noč so vpepelili in razdejali Francozje mnogo hiš, drugo jutro pa so odšli.

Od ónega časa Mara tudi nima solzà!«

»Sedaj pač umejem« — reče sosed sosedu.

»Glej, Šime, da si nam to povedal že davno!« — reče mu neki starec. »Marsikaj grenkobe bi ji bil prihranil.«

»Kaj je bilo nji do vašega govorjenja! Delali ste ji krivico. Ali jaz vam še povém, da ste lahko hvaležni Mari iz dôkaj vzrokov. Velik del nje imenja je bil uplenjen; vender ji je ostalo še dovòlj. Ko je okrevala, prodala je óno posestvo in si kupila hišico nad po-

tokom. Kar ji je ostalo, podelila je ubožcem, z drugim delom še danes podpira nesrečnike. Prav jaz sem priča temu, zakaj mēni, ki sem jo nekđaj rešil iz mórja, ki sem ji bil vedno udan prijatelj, velévala je pogostoma, naj delim dobrote, kadar se sáma ni hotela pokazati. In jaz sem po nje želji molčal do sedaj. Rekala je: „Bog vidi, zaradi človeške hvale ne storim ničesar.“

Takó je, in sedaj veste, zakaj se Mara niti ne smeje niti ne joče! In ko pridete domóv, pripovedujte o „kamenitem srci“, samó ne pozabite, da je — dragocen kamen!« —

Mara že davno počiva na grobišči pod cipresami, katerih temni vrhovi gledajo na svetlo morje. Ali še dandanes se vidi nad potokom zidovje Marine hišice, prepreženo z gostim bršljanom. — »Hišo do brodejne žene« jo nazivajo.

Nasprotno.

Vprašaj osivéljih móz:
Kaj človeško je življenje?
Vsi jednako porekó:
Žalost bridka in mučenje.

Jaz pa pravim, ne takó:
Kaj prijetno je živeti,
Dokler pómlad in mladóst
In ljubezen je na sveti!

Knežán.

Tvoja slika.

Če res ostavljaš našo vas,
Děj, sliko vzemi to s seboj:
Ko drugih déklic vidiš kras,
Spominjaj te na základ tvoj!«

Ne skrbi mi, planúka, ne,
Da tuji me premóti svet:
Tam res več krasnih róž cvetě,
A lepši je domači cvet!

Kad vzamem sliko tvojo to,
Saj drag je mēni talisman,
A poleg v srce mi živó
Tvoj vtisnjen je obraz cvetán!

Bátog.

Vrbe in vrbarstvo.

Spisal M. Cilenšek.

«*botanicorum crux et scandalum*» je imenoval učeni Endlicher vrbe gledé na težave in preglavice, katere delajo rastlinoslovcu, ukvarjajočemu se z njih razdelitvijo. In res, zaman bi iskali na domači zemlji rastlinskega rodú, kateri bi bil bistvene znake ohranil sicer do pičice, toda se z ozirom na menj važne znake izpreminjal takó čudovito, da stane tudi strokovnjaka dosti truda, predno pogodí pravo. Mnogo so si belili učenjaki glave zaradi naših rastlin; huda je bila borba med posameznimi zastopniki, vendar ni še konca nekrvavi bitki. Dočim so jih naštevale nekatere knjige 64 vrst, skrčil jih je Wimmer na 34, in pristaši Darwinovi trdé celó, da nas bode bodočnost učila, kakó jih je izvajati iz nekoliko glavnih tipov. »Kakó neki to ravno zaradi toli nevažnega gradiva?» zmajeval bode z glavo marsikateri čitatelj. Ali so vrbe važne ali ne, to zvemo pozneje; tukaj opozarjamo samó še nató, kar si prosto ljudstvo domišlja o njih, kadar se méni o vražah in praznih verah. Učeni in neučeni ljudjé si tú podajajo rokó, ali dočim tavajo zadnji v temi, pridejo prvi morda vendar še do pravega spoznanja.

Kje tedaj tičí óna »*botanicorum crux*«? Stvar je jako preprosta in se dá označiti na kratko s tem, da so vrbe preizpremembne in da štejejo ogromno povrst, ki so pristnim vrstam podobne skoro do skrajnosti. Zlasti dlake, dlačice in listi so takó nestanoviti, da tudi najboljša knjiga človeku navadno pomaga le malo. Tukaj tedaj treba poskušinj. Nadalje so vse vrbe dvodomne; nekatere se šele olistajo, ko ni nobenega sledú več o cvétu. Vendar vsega tega še ni dovolj! Vetrovi in raznovrstne žuželke skrbé, da rod ne izmrè. Posledica temu pa so polútani, ki se nagibljejo sedaj na pestíčevo, sedaj zopet na prašnikovo stran. Vselej pa so nekako v sredi med ónima rastlinama, po katerih vplivu so nastali. Sedaj še kdo ugovarjaj in zanikavaj, da človeka ne obhajajo vse slabosti, kadar spozná, da treba tukaj mnogoletnih raziskavanj in poskušinj!

Ali še jedne stvari ne moremo in ne smemo zamolčati. V rastlinstvu je v obče velikost pojedink in nje delov kolikor toliko stanovitna. Tega pri vrbah ni. Dobivajo se take, ki so navadno drevsaste ali gmaste in ostajajo na enakem bivališči, jednake drugim vrbam iste vrste. Ako se pa izpremené okolnosti, izpremení se tudi

rastlina, in opazovalec mora biti dobre matere, da spozná v pritlikavci pravo vrsto.

Vrbe pripadajo ónim lesnatim rastlinam, ki sezajo najdlje na sever in najviše na góre. Ondu in tù nahajamo nitaste in zelnate pojedinke vrbovega rodú. Na skrajni meji počivajo pozimi pod belo odejo, in ljudjé se vozijo na severu »po gozdih«, katerih niti ne vidijo. Pritlikave vrbe po visokih gorah so še tudi znamenite zató, ker točneje od vsake druge rastline zaznamenujejo snežni predel, kjer jih mraz in sneg takó pritiskata k tлом, da se nekatere niti ne morejo vzdržavati nad zemljo.

Ker se torej vrbe le iz težka razločujejo po vrstah in ker izvestno nečemo sezati v področje veščákom in jim morda takó še kratiti veselje do daljnega dela, oglejmo si vrbe rajši nekako od daleč. Treba je spomládi samó kratkega izprehoda na osójen kraj, kamor nas vabi rmeno cvetje visokega grma ali nizkega drevesa. To so prašni cvetovi ivini, prvi svojega rodú, ki nanizani v máčico (mačji rep), napravljajo dečkom veliko veselje, kadar jih narežejo in privežejo na konci »butare«. Da je kaj za nos, poberó še brinovo vejico in jo vpletó med máčice.

Dasi je móči prištevati vrbe vetrocvetkam, vender jih bučele in druge žuželke ne obletavajo zgolj zató, ker cvetó med prvimi rastlinami, ampak zaradi medú, ki se res izliva v majhne medóvnike, stojéče nad luskami. Té skrgavajoče žleze so ostanek oboda, v čegar dnú stojé prašniki. Luska z medóvníkom in s prašniki, katerih je videti največ po dva, dela prašni cvet, ki se na tej rastlini dobiva sam. Druge pojedinke nosijo za luskami pestič in na nasprotni stráni prav takšen medóvník; to je pestičev cvet, iz katerega se pozneje razvije glavica z dlakavim semenjem, katero raznaša veter tem lože, čim više je rastlina in čim delj je od drugih rastlin. Te »mucke« so nam neprijetne zató, ker se vsipljejo na bližnja izprehajališča in pokrivajo druge rastline s plésni podobno tvarino. Poskušali so jih rabiti kakor drevesno volno, toda niso se obnesle.

Žužki imajo pa tudi svoje razloge, da zahajajo na vrbovo cvetje, zakaj drugje ni iz lahka takó ugodnih svojstev, kakor ravno na njem. Nekoliko teh svojstev bodemo omenili. Cvetovi se družijo v razcvetja, katera niso samó lože vidna, ampak se tudi lože in hitreje oberó, nego prav toliko posameznih cvetov. Dókaj vrb se razcvita, predno ozelené, in takó vidimo tudi cvetove, ki nimajo posebno lepih cvetnih lističev. Kar je pa žuželkam sósebnó po volji, to je, da nahajajo obilo medú in cvetnega prahú. Osobito gledé na čas, ko še drugih rastlin

cvetke trdno spé, važna sta méd in cvetni prah takim žuželkam, kattere prezimujejo in takoj spomládi potrebujejo hrane.

Ker že ravno govorimo o žuželkah, omenimo še to, da zahajajo na mnogovrstne vrbe tudi take žuželke, ki ne iščejo slaščic, ampak živeža sploh. Ni ga vrbovega dela, ki ne bi živil toliko in toliko te kvarne golazni. Pri ničvrednem delu svojem se razvrščajo takó, da nobeden del ne ostane nepoškodovan. Nekateri rijejo po zemlji in ščipljejo koreninam najnežnejše okončine, s katerimi rastline srčejo živila iz zemlje. Drugi trgajo in žró lub na površji, ali pa se zavlečejo vánj in napravljajo večje in manjše rove in hodnike na vse strani. Ako se to vrši v notranjem delu, v liki, škodijo največ, zakaj lika se rabi za marsikaj. Les tešejo in vrtajo zopet druge žuželke, toda ne škodujejo toliko, kakor v njem zastajajoča voda v takih deblih, katerim jemljó ljudje vrh in veje. Taka drevesa trohné in gnijó ter životarijo samó še z zunanjim delom, dokler jih ne polomi vihar. Nekdaj to baje ni bilo takó, ampak vse vrbe — sevéda drevesaste — bile so visoke in so imele zdravo drobovje. Ali preprostega ljudstva domišljija jim je odkazala izza Gospodovih časov v rastlinstvu posebno mesto v svarilo vsem izdajicam, katerim ne bije srce ni svojega ni tujega rodú. Ne dá se sicer dokazati, kolike so bile vrbe, vendar nam pravi priroda sáma, da okrnjene rastline ne morejo dosežati namena svojega. Ker torej voda ne more izhlapévati, ker ni zelenih delov, zaostaja v deblu, in to jame gniti. Ali ker vrbovina ni posebne vrednosti, rabimo te rastline drugače. Primeroma največ žužkov živi na listji. Ti glojejo samó površno kožico, drugi meče notranje staničje, vrtajoč pogostoma križaste rove; tretji izjedajo luknjice, da je list nekako podoben situ. Tudi so taki žužki, ki žró ob robu, ali pa samó spravljajo svojo zalego na varno mesto, naredivši drobne luknjice in položivši vánje jajca svoja. Zató se dovaja več soka, takó da se izpahnejo šiškam podobni tvóri, v katerih imajo ličinke in časih tudi bube dobro zavetje in so zajedno tudi oskrbene s hrano. Ako še povemo, da kakih 350 raznih žuželk čisla vrbe in jih kvari kolikor toliko, ne bode se čudil nihče, da ima vsak del po več gostov.

Vrbovina je mehka in se lahko cépi. Belina je većinoma rmenkastobela in prehaja polagoma v rdečkast zrel les, čegar notranji del je jasnorjavkast. Na prosto okó se prav dobro razločujejo létnice, toda stržénovih žarkov in cevnih prerez nam ne more pokazati neoboroženo okó, ker so premajhni. Zató potrebujemo lupe. S to pripravo vidimo sicer ceví, nepravilno nastlane na vsi létnici, vendar se povsod gosté jednako. Na jésen, ko sokovi ne tekó toli obilo, tvar-

jajo se menj obsežne cevi, kar se dobro pozná na jesenskem lesu. Cevi stojé posamič, ali pa jih je združenih več v majhno skupino. Njih povprečnih sten ni videti nikjer. Stržénovi žarki so jako nežni, in prav mnogo jih je. Zaradi teh svojstev dela povprečna zglájena prereza na nas prav takov vtisek, kakor bi držali svilo v roki.

V vodi in vlagi nima vrbovina nobene trajnosti, a tudi na suhi zemlji ni kàj posebnega. Kjer ni drugega lesá, ondu jo res rabijo za zgradbe, toda ker je krhka, nadomeščati jo morajo za kratkih obrokov z novo vrbovino. Najuspešneje jo še rabijo po nekaterih vinorodnih krajih, kjer jo namesto mecésnovih kolov pristavljajo v oporo vinski trti. Takisto rabijo semtertjà po krajih, koder sadé hmelj, vrbove droge po hmeljnikih, da se okolo njih ovija storžkata rastlina.

Dasi vrbovina ni obljubljena posebno, potrebujemo v vsakdanjem življenji vender marsičesa, kar se dá izdelovati samó od mehkega lesá. Kakor nam poroča Theophrast, rabili so jo Grki zlasti za ščite rajši od drugega lesá. V nekaterih krajih izdelujejo od nje coklje, ker je lahka in se obdeluje brez velikega truda. Risarji rabijo oglje; najboljše prirejajo od vrbovine. Takisto se rabi za smodnik. Razno orodje, ročniki, škatlje, sita i. t. d., to vse je od vrbovine. Tudi ličjaki so dostikrat le od vrbovih viter, ne pa od like. Benetke najbolj slové zaradi te »robe«.

Marsikoga je že ostrašila v temni nôči nedolžna vrba, ker se ji svetlika prepérela vsebina. Takšni pojavi vplivajo na preprosto domišljijo čestokrat bolj, nego bi bilo pričakovati. Zató slišimo, da so dotična drevesa v nekovi pošastni zvezi z nadprirodnimi silami. Navadno se te véščé (divji ogenj) gibljejo s kraja v kraj in motijo potnika, da zajde v kraj, ki mu je popolnoma neznan; ubožec se zavé šele drugo jutro. Sevéda se ukreše sedaj tû sedaj tam divji ogenj, kakor stojé drevesa, in od kakeršne strani jih ugledaš.

Vrbe so zastrte z lubom, ki je različne barve; navadno so vender mladike in mlajše veje barvane živeje mimo starejših in debelejših débel. Lub je na prvih gladek, na zadnjih pa se sčasoma kemijski prekraja. Posledica temu je skorja, ki razpoka zaradi rastoče notranje beline in dobí do cela ráskavo površje.

Notranja plast, ki se vsako leto loči od kambija, imenuje se lika. Ker je jako trajna, izdelujejo od nje prave ličjake in popir; dalje vrví, trakove in razne pletenine. Med temi so najznanejšé vrbove rogóžine, ki so jako trajne; izdelujejo jih osobito na iztoku in prinašajo na tržišča.

V lubu raznovrstnih vrč se tvarja po kemijskih zakonih dôkaj čreslene kisline, ki rabi strojarjem. Kakor druge rastlinske kisline, sestavljena je omenjena spojina od kisika, vodika in ogljika. Ukusa je trpkega in daje čista neko bellkasto ali rmenkasto gumasto tvarino. Ker tvori z živalskim klejem spojino, ki se najbolj upira gnilobi, izpreminja živalske kože v usnje in je torej strojarjem bistveno potrebna. Od zelene galice in čreslene kisline narejajo višnjavočrno obarvino, ki se rabi za tinto in dobro rabi tudi barvarjem. (Konec prihodnjâ.)

Ponôči.

Med sreci dvé je palo
Usode zagrinjalo.
Kdaj vzdigne se, kdo vé
In upati še smé?

Ko tiha noč je krila
Nad stvarstvo razprostila,
Bedim ob oknu jaz,
Kvijóč z rokó obraz.

In misli, brze ptice,
Hité mi do vasice:
Tam v koči ona spi,
Ki záme le živi . . .

Ko beli dan zasine,
Sên blagi moj izgine:
Pri modrih knjigah spet
Iz mislij puščam svet!

y.

Pri vinski kaplji.

Preganjaš mi oblake črne,
Oj, vince, blažena ti stvar;
Veselja solnce v mé se vrne,
Ko srkam tebe, trsov dar!

Skrbi preganjaš in nadloge,
Otimlješ srecu žal in bol,
Nebá privabiš svate mnoge
V veselja prazni zemski dol.

Resnica jasno luč prinaša,
Odmíče se hinavstva noč,
Ljubezen v sreci se oglašâ,
Topí sovraštva žarek vroč . . .

Kozarec poln v desnici moji,
Pozdravljam te, veselja vír,
Z radostjo dušo mi napóji,
Razvneí jo sladak požír!

y.

Nesrečna junaška kri.

Črtica iz Bosne. Napisal R. Perušek.

askrs se bliža, zadosti smo se napostili, in želja me je, da se pošteno naužijem te praznike«, dejal je Todor ženi svoji, ki je o mraku pripravljala večerjo. »Spodobilo bi se tudi, da pride v hišo bardak vina, da ž njim počastim gôste; a tudi mi znajmo, da je kraj častnemu postu, in veselimo se vaskresenju Hristovemu. Ali gotovine ni v hiši. Ono malo novcev, kar sem si prihranil jeséni, potrošil sem na popravilo hiše, ki je toliko trpela minule zime.«

»Pa i nekoliko živinčet je trebalo kupiti, ker nam je lani kuga pokončala našo čedo — Bog se usmili,« dodá Andja in si otrne solze, katere ji je izvabil gosti dim, valčč se iz naloženega ognja! Nad plamenom je visel kotel, v katerem se je varila »pura«, nekakšen močnik od koruzne moke.

»A óno, kar je ostalo, trebalo je nesti porezniku (davkarju), ki nemilo izterjava davek; kakor bi silni cesar v Beči ne mogel počakati siromaka, da se oddahne in o boljši priliki poravná svoj dolg.«

»Res je, toda i našemu agi je vzrasel grebén. Odkar je videl, da cesarski poreznik ne čaka, zahteva tudi on, da se mu točno daje tretjina, in zastonj si mu zadnjič nesel kokoši in zdelo masla na peškeš (poklon).«

»Res je, darove je vzprejel, ali ko sem mu jel praviti o siromaščini svoji, hotel ni slišati ničesar, da bi mi pomogel in počakal; nego odšteti sem moral gotove novce in takó sem ostal brez prevertane pare, ko sem prišel domóv. Če bi mogel človek vsaj kaj prodati, da bi dobil potrebnih novcev!«

»Kaj misliš, Todore,« reče žena in mu pogleda boječe v obraz, da ne bi zinila kaj brezpametnega, »ne bi li mogli prodati nekoliko drv v Sarajevo? Pot je res dolg, ali Vaso jutri nima nobenega važnega opravila in takó bi lahko pognal nekaj tovorov drv v Sarajevo.«

Mož, ki je dotlej sedél na nizkem stoliči kraj ognja, iztrese pepel iz čibuka, vstane in reče: »V zlato ti se okovala! Prav veliš. Imeli bodemo vesele praznike.« Potem stopi na prag in zakličče v mrak: »Vaso, oj, Vaso!«

»Kaj je?« oglaší se mladenič kakih dvajsetih let, ki dober streljáj od hiše zabija klin v gabrovo deblo, da ga razkolje in napravi cepanic (polén).

»Pojdi v hišo. Tamà je že, in večerja bode takoj napravljena.«

Vaso udari še dvakrat v klin, da se deblo z glasnim pokom razkolje, potem zadene sekuro ob ráme in stopi za Todorjem v hišo.

»Bóga mi, ali sem se tudi ljudski namučil,« reče in si otere pot s čela. »Debela grča ni hotela odjenjati, in dvakrat se mi je klin takó zagvoznil, da ni hotel ne naprej ne nazaj.«

Andja je v tem odstavila kotel od ognja, pogrnila soffro (nizko mizo) in postavila kadečo se puro nánjo. Prekrižali so se vsi trije in jeli zajemati iz sklede. Bila je to siromašna večerja, ali vsem je šla v slast, saj se niso bili vajeni častiti. —

Todorova hiša je bila zbita, kakor večina kmetskih hiš v Bosni, od lesenih hlodov, ometana z blatom in pobeljena. Preko praga si stopil v prostor, ki je rabil za kuhinjo. Tla so bila napravljena od zbite ilovice, pomešane z drobnim peskom. Na sredi je visel na dolgi verigi kotel, najvažnejše domače orodje. Dim je odhajal skozi rupo, napravljeno vrhu strehe, nad katero je bila zopet strešica, ki pa mnogokrat ni branila dežju v kuhinjo. To mesto ni bilo pripravljeno samó za kuhinjo, nego tukaj so se vzprejemali tudi gostje, ki so pozimi sedevali okolo ognja ali na podstrtih čilimih (preprogah) ali pa na grčavih tnalih. Na levi stráni je bila spalnica, na desni shramba. Okolo hiše je bilo napravljenih od pleterja nekoliko hlevov, zamazanih z ilovico, posebe za govedino in za ovce in posebe za konje. Ti hlevi sevéda živalij niso čuvali mraza in često tudi ne dežja; zató je bila živina sicer utrjena, ali poleg tega tudi mršava in zmršane dlake.

Od očeta Mičuna Jeremijiča sta podedovala Todor in Vaso — bila sta namreč brata — siromašen čitluk (kmetovišče). Oče je rano umrl, samó učakal je, da je došel Todor v leta, ko mu je izbral nevesto. Ker je bil sam siromašen, tudi nevesta ni bila iz bogate hiše. Ob smrti očetovi je bilo Todoru 22 let, Vasu pa 14 let. Od tedaj je minilo osem let. Najstarejši brat Nikola je poginil v poslednjem vstanku. Jedna sestra Simka je bila udata za nekega precěj imovitega kmeta v tri ure hodá oddaljenem sêlu. Pri nji je bivala baš tedaj tudi mati Sava, ki je inače živela v hiši svojega sina. — Vaso je delal v hiši starejšega brata, in vedno sta se dobro ljubila; Andja pa je bila izvrstna žena, ki je skrbno vzgajala oba otroka, desetletnega Rista in šestletno Mileno ter dobro gospodinjala na osamelem kmetovišči, daleč od glavnega pota. Kmetje namreč si niso postavljali koč ob poti, nego najrajši v hribih, da so bili tem dalje od vsake prilike, sestajati se ob cesti s predrznimi in objestnimi Turki. —

»Vaso,« reče za nekoliko časa Todor, »jutri natovoriš nekoliko drv in pojdeš ž njimi v Sarajevo, da jih prodaš. Treba nam je gotovih novcev, da nabavimo za vaskrsne blagdanec potrebni stvari.«

»Pa dobro,« reče Vaso, »saj sem jih že nacepil toliko, da bi jih bilo na pretek.« Vaso se je veselil naloga, zakaj vselej, kadar je šel v Sarajevo, našel je tamkaj družbo in se je v mehani (gostilni) mogel nekoliko navleči rakije, katere mu je domá skopi brat privoščil le malokdaj.

Po večerji ležejo vsi zgodaj spat, zakaj drugo jutro je bilo treba zgodaj vstati. Toliko da začnó petelini peti, že so vsi trije na nogah. Andja zvari nekaj kave za zajútrek, Todor in Vaso pa hitita, da bi prej naložila drva na tovarne konje. Pri tem pôslu zabičuje starejši brat mlajšemu, naj se nikar ne mudí v Sarajevu, nego naj gleda, čim brže da prodá drva, nakupi potrebnih stvari in se vrne domóv. Sóbno mu še priporoča, naj ne ostaja predolgo v mehani, zakaj védel je, da je prepirljiv, da take prilike Vaso rad porablja in da v pijanosti rad káko nerodno reče ali storí. Vaso mu vse obljubi in se napoti v Sarajevo. V Sarajevu mu ni težko najti kupca; dobro prodá svoja drva, nakupi, kar mu je bilo naročeno, in potem stopi v han, da nakrmi konje in se sam pokrepča z rakijo. Ali obljubo, katero je storil bratu, pozabil je. Sladka rakija ga skoro razigrá, da začnè popevati v družbi seljakov, katere je našel v gostilnici. Sevéda ga rakija skoro omami, ker je bil post; tedaj pa pravoslavniko malo jedó, in zató mu je bil želodec malone prazen. Bilo je že pozno, mujezin je že z munare klical pravovernike na molitev; bila je ícindija (sredina med poldnevom in solnčnim zatonom), ko se je Vaso odpravljaj na pot. Zvezal je svoje konje drugega za drugim, natovoril jednemu kupljene stvari, plačal mehandžiji, sédel prvemu konju malone za vrat in pognal konje. Skoro se izmota iz ozkih mestnih ulic in pride na véliko cesto. Toda kmalu se mu začnè dremati; zató zatakne čibuk, s čegar cevjó je naganjal konje, za vrat in prepustí živalim svojim, ki so itak krotke, naj si samé volijo, kakó hitro pridejo domóv. Smel se je tudi za trdno nádejati, da ga ne zavedó s pota, niti da ga konj, na katerem sedí, vrže raz sebe, ako sam ne pade.

Tako klamá počasi in kadar se nekoliko nagne na stran, vzbudi se in se popravi v preprostem sedlu. Hipoma ga iz dremanja prebudi krepák glas: »Hej, vlaše pijani, umekni se s pota!« Nekje je delal pot oster ovinek; bil je poleg tega jako ózek, v skalo vsekan, in na jedni stráni ga je obrobjala visoka stena, na drugi pa mogočna skala. Onikraj te skale se je spuščal strm obronek do reke, ki je

bobnela v ozki strugi. Zató in ker se vrsta Vasovih konj ni ognila sama v kraj, jezdec, ki je baš na tem mestu prihajal naproti, ni mogel mimo in se je zadržal na dremajočega Vasa. Ta se iztegne na konji, in ako bi bil došlec kdo drug, izvestno bi skočil Vaso raz konja in povédel živali v kraj.

Jezdec, ki je prišel Vasu naproti, bil je Turčin kakih dvajsetih let. Bil je iz glasovite porodice Šehovičev, ki se je odlikovala z bogastvom, pa tudi s krutostjo, s katero je ravnala proti svojim kmetom in proti kristjanom sploh. Sevéda se je tudi mladi Čamil vzgojil v ónem mišljenji, katero je vladalo v njega porodici. Fanatsko preziranje kaurinov (nejevernikov) in objestnost proti siromašni raji sta bila obeležje tudi njegovemu značaju.

Ko je buknil poslednji vstanek v Bosni, bili so člani Šehovičeve porodice najognjevitější zatiralci upornih kmetov. Bili so jako bogati in hrabri ter so imeli zaradi tega mnogo pristašev, in fanatski mohamedovci so se jim slepo pokorili. Med vstaši je bil pa tudi najstarejši brat Vasov, Nikola. O neki priliki, ko so se spoprijeli vstaši s Šehovičevo četo, morali so vstaši bežati; bilo sicer vstašev ni menj nego Turkov, ali bili so slabo oboroženi in menj vajeni bóju. Kdor je mogel, odnesel je peté, toda nekoliko so jih ujeli, in med njimi je bil tudi Vasov brat Nikola, katerega je jeden bratranec Čamilov razorožil in ga potem neusmiljeno mrcvaril. Ko je napósled Nikola izdihnil, odrezal mu je Turčin glavo, nateknil jo na kol in jo kakor triumfator nosil v četi, ki se je zmagovito vračala. Lahko si je misliti, kakova čustva so obhajala brata Nikolina, ko sta zvédela nesrečno in sramotno smrt brata svojega. Pregovor pravi: »Kdor se ne osveti, ta se ne posveti.« Rada bi bila Šehovičem vrnila nemilo za nedrago, ali prilike nista našla zató. Ko je potem prišla avstrijska vlada, pomirili so se duhovi, vstaši so se vrnili na svoja ognjišča, in zdelo se je, da čas izleči staro sovraštvo in v pozabljene pokoplje krivice, katere so se godile.

Taka nasprotnika sta se torej sešla na samini. Ko je osorni glas Turčinov prebudil Vasa iz dremanja, zadere se ta in razgret od rakije, psovke Turčinove in spomina, da je ta Čamil bratranec ónemu Šehoviču, kateri mu je pogubil brata, odvrne mu srdito: »Kaj ti vičeš name, balija?« Videlo se je, da bi se oba sprla, ker je Čamil pozabil poslovice: »Bog te čuvaj pijanega Vlaha,« in Vaso poslovice: »Bog te čuvaj silnega Turčina.«

»S konja, vlašé!« zakričí Čamil; »jaz te naučim, kaj se spodobi vlaški fukari (siromaštvu) in krmečemu soju (svinjskemu rodu)«.

»Ti bodeš mēni ukazoval? Vedi, da niste več vi Turki gospodarji naši, nego Švaba. Ukloni se ti mēni, dimsuze brezobrazni (razbojnik).«

»Siktir majko ti vlaško!« zakriči Turčin in zamahne s palico, da bi udaril Vaso po glavi. Ali ta se hitro skloni, razjaše, bliskoma zgrabi debel kamen na poti in ga trešči na vso moč v Turčina. Dobro ga pogodi v obraz. Prebije mu čelo, in mahoma oblije curek krvi Čamila, ki se nezavesten zgrudi raz konja in ne dá več glasú od sebe. Ko vidi Vaso ubitega Turčina, strezni se takoj; plaho se ozrè, potem zasede konja in ko se prepriča, da ni nikogar blizu, hití proti dômu, neusmiljeno bijoč utrujene konje.

Temà je že, ko prispè domóv. Brat ga čaka pred hišo in se pripravlja, da ga prav ljudski okrega zaradi kesnega povratka. Toda ko vidi prepali obraz bratov, mine ga volja, in začuden vpraša brata, kaj mu je.

»Zlo, brate,« odgovorí Vaso, »ubil sem Čamila Šehoviča!«

Starejši brat, ki je jednako mrzil porodico, katere član mu je toli kruto ubil brata, čuti iz prva nekako zadovoljščino, začuvši, da je zaglavlil jeden Šehovičev. Da ga je ubil brat, to se mu zdí nekaka krvna osveta. Ali takoj izprevidi, kake resne posledice mora imeti ta čin, in zatorej reče preplašen: »Kukala ti majka! Kaj si učinil, nesrečnik!«

»Kar je, to je!« reče Vaso, »a sedaj glej, da spraviš konje v hlev in ukreneš potrebno; jaz ne utegnem trositi časa. Gotovo pride hitro potera za menoj, in gledati moram, da čim prej ubegnem.«

To rekši skoči v hišo in zbira, kar se mu zdí potrebno vzeti s seboj. Andja se čudi vedenju Vasovemu, ki je niti pozdravil ni, ko je bežal iz kuhinje v stransko sobo. Skoro za tem stopi tudi Todor v hišo, in Andja ga vpraša, kaj neki pomeni čudno vedenje Vasovo. Todor ne odgovorí ničesar, nego vpraša, kam je odšel Vaso. Andja mu pové, in on stopi za bratom v sobo. Radovedna, kakor so žené, prisluškuje pri vratih, vender ne more razumeti zamolklega govora bratov, sunnja pa takoj, da mora biti zèl pôsel.

Ko prideta brata iz stranske sobe, oblečen je Vaso v nedeljske haljine. Ogrnil je džube (plašč), za pasom ima dolg šiljast nož in jedno malo puško (pištolo). Ko je avstrijska vlada razorožila vse prebivalstvo bosensko, skríl je mnogokdo svoje orožje, od katerega se mu je bilo ločiti zeló težko. Tudi Jeremijičeva hiša je imela skritega nekoliko orožja, čeprav so se strogo kaznovali óni, pri katerih bi komisija našla kaj orožja.

»Ako Bogá znata,« reče Andja, ko ugleda Vasa takó odetega, »povejta vender, kaj je?«

»Mólči, žena, in brzo pripravi Vasu kruha v torbo in plosko rakije, pa poslušaj!«

Vaso pripoveduje svojo nezgodo in pristavi, kakó mora ubegniti v goro med hajduke. Žena hoče glasno tožiti, ali Todor ji jezno zapretí s trnovim čibukom, ako ne molčí. Tedaj se Vaso posloví od brata in jetrve ter izgine v temni nóči. (Dalje prihodnjič.)

Luči.

Spisal Anton Funtek.

XX.

Dobegnila je góri v stanico in se zgrudila ob postelji. Mračno trepeče svetilka na mizi; s sklonjeno glavo klečí deklè, in vroče solze ji rosé obledelo lice. Nad posteljo visí podoba Matere božje; milo zró oči blažene Device, kakor bi umele bolest tega jokajočega bitja. Često so zrle nánjo, kadar je vernega srca molila v tesni sobi, kadar je v mirnem zavetji razodevala vsa čustva, katera so ji dvigala in težila nedolžno dušo; zaupno je zrla na mili obraz, kadar je prosila sreče mladi ljubezni svoji, katera se je porodila v nje srci, kakor se poraja tudi v drugih srcih; lepa ljubezen, kakeršne je ni treba biti sram, katero pa mora zaklepati v prsih . . . In vselej je sinil žarek tolažbe iz teh blagih očij, in olajšana je vstala vedno . . . Ali danes ji gine moč, da bi zaupno gledala na Devico božjo, danes se ji zdí, da je ne more utešiti nihče. Sicer se je izjokala, in lože ji je bilo; nocoj jo pekó solze, razbeljene kaplje, ki neusmiljeno užigajo svoje sledi v ledeni obraz . . .

Trpela je dovólj; jasna ji ni bila mladost. Ali hujše nesreče ni, nego je mladost brez solčnega svita! — Ostro je pazil oče, da iz njega hiše ni zazvenel nobeden glas siromaštva v svet; ljudém je misliti, da vlada blaginja v njega dômu, in mislili so si res. Tudi sedaj mislijo še. Koga li bi obšla drzna misel, da se mora mož, postavljen na jako odlično mesto v družbi človeški, boriti za vsakdanje življenje; kdo bi znal, da je za resnim čelom njegovim prostora tudi drugim skrbém, ne le ónim, katere prinaša poziv? Častno zastopa svoje

mesto pred svetom, ali trpeti mora on in družina! Pozabljati neče in ne more, kaj je dolžan družbi; samó skrivaj se mora na vso moč upirati zavesti, da je prav za prav samó suženj te družbe in da bi bilo bolje, ako bi priznal vsemu svetu, da je siromak, da je ves ta blišč, v katerega se zagrinja, zgolj odelo, prikrivajoče bédó, skrb za vsakdanji kruh . . .

Zakrivil ni, da je takó. Za to ne more, da se je zrušil zavod, kateremu je zaupal imenje svoje. Ali to je njegova krivica, da v óni usodni dóbi ni bil dovólj krepak priznati siromaštvo, katero se mu je hipoma naselilo v hišo. In zlá krivica je bila to! Zaradi nje se pokorí leta in leta; nesrečna tista slabost je vir, in sicer neizcrpen vir hudemu trpljenju. Često bi že omagal; samó napačni stid mu brani, da ne zakličé vsemu svetu: »Čujte, takov nisem, kakor si mislite!« In prav zató, ker se je bal svetá, vara dalje sebe in ljudi. Prezgodaj so mu osiveli lasje, prerano se je upognil život, in srce je zledenelo. Kaj more, da je toli osoren z vsakomer? Ni tega olajšila mu ni, da bi se potožil zaupnemu srcu; i dalje mora igrati nepriródnó igro, in z bridkim smehom si priznava časih, da jo igra umetno, jekleno do sledno . . .

Pomoči ni pričakoval; saj je tudi ni mogel. Ali ponudila se je venderle. Hud boj mu je razdvajal dušo v minulih dnih; trpel je, kakor še nikoli. Ako le hoče, dobro bode vse! Razkošno bogastvo se iz nova naseli v hišo; pristna, ne navidezna krasota zavlada v nji, in on sam se oživí v blagodejni toploti te ponovljene blaginje . . . Ako le hoče! Bog, kaj bi ne hotel, če bi — ne, on sam ne more ustvariti nove te dóbe; drugo bitje mu mora podati rešilno roko, in to bitje — o njem ne vé, ali mu jo podá! Menil se ni dosti zánje; le kolikor je bilo treba. Časih nekoliko besed, morda tudi hladen poljub na čelo, ako je bil posebno dobre volje, sicer mu ni bilo do hčere. Toliko da je védel, kakó lepo se je razvijalo dekletce; kàr čez noč se je izpremenilo v milo devico, in resnično presenečen je moral gledati nánjo. Nekako zadovoljen je bil celó, da je oče temu lepemu dekletu — res, nič drugega, nego rodni oče! Vzgajal je ni, duševnemu nje življenju ni odkazoval merí. In od tega bitja pričakuje pomoči . . . Tam nekje na konci mesta biva neznamen človek; k njemu se je zatekel v usodni dóbi, ko se mu je zrušilo imenje, in si za visoke obresti izposodil potrebnega denarja. Bog mu je priča, kakó se je ponižal pred tem krošnjarjem in pred samim seboj! Ali za to ni mogel, takisto ne za to, da ni vrnil dolgá, da je podaljševal nesrečno menico od meseca do meseca, da je celó jemal nova posojila . . . In kdo

more dolžiti njega, ako ima óni lakomnik sina, ki se je zagledal v hčer njegovo? Kolika predrznost sploh, da se takšen črv upa iz prahu, v katerem se je porodil! Ali se mu ni srdito napelo čelo, ko je óni dan oče ponižno in vender odločno snubil za sina svojega, ko mu je malone sočutno razkladal, kakó bi prijala takšna zveza obema? Treščil bi ga ob tlà, prešérnega krošnjarja, zaklenil vrata za njim . . . ali óni je potegnil popir iz žepa in dejal sladko, da je dolg, o katerem govori ta listič, poravnan v ónem hipu, kadar — —

Dalje ni poslušal zbegani mož. Sédel je in si zakril obraz, da ne bi videl izkušnjavca. Toda če ni gledal s telesnimi očmi, zrlo mu je tem bistreje duševno okó — kakšne prizore je videlo! In v duše dnó so zvenele besede: »Ne samó dolg poravnan, nego nova blaginja v hiši!« In potem: »Komu do tega, ali dam tisočák več ali menj, samó da osrečim jedinca! Saj jo vender takó ljubi ta dragi sin, srce bi mu umrlo po nje izgubi! . . . Sicer pa bi mi bilo žal, ako bi moral rabiti pravico, žal že zató — —«

Dovòlj! Jutri — ne, za teden dnij naj pride zopet, takrat mu odgovorí, danes ne more; to je resna stvar, katero je treba premisliti; sam tudi ne more odločevati o nji, to je jasno, in zató — iz nova se je zgrudil upehan na stol, in snubec je bil tolikanj usmiljen, da je odšel, globoko se priklanja, morda tudi zavedaje se, da se zgodi, kakor hoče sam. Vsekakor, do rodne krvi mu mora biti najprej, in kje bi bil oče, da ne bi hotel osrečiti toli vrlega sinú? Kaj mu do tega, ako zapušča drugega neizrecno potrtega? Če je pameten, vé, kaj storiti; izgubiti ne more ničesar, pridobiti vse . . . Ako neče biti pameten, njegova skrb; jasno kakor beli dan je vse, kar mu je razložil, torej . . . Prvi ni in poslednji menda tudi ne, ki se udá zlati kovini! Kdo ne bi védel, da na svojem poti lože vztraja siromak, nego bogatin, kateremu je izginilo imenje, kateremu se pa nudi iz nova? Kakó omamne slike se tedaj vrsté pred duševnimi očmi, kakó hrepení srce po zlatem sijaji, in kakó grozen je pogled na minulost, kamor nehoté uhaja okó! — —

Vso to povest je čula nocoj iz očetovih ust déklica, ki se sedaj grudi ob postelji. Tedaj že, ko jo je poklical k sebi, zatrepetala je, kakor od hude slutnje; toda ko je dokončal s tresočim glasom, otrpnila je od bolečine. Zreti ni mogla očetu v obraz, zakaj stal je pri oknu in strmél v noč; čula je samó zamolkli glas, gledala tukaj pogubo, ondu rešitev . . . Kakor iz dalje so ji zvenele besede o otroški dolžnosti in poslušnosti, potem se ji je zmračilo, in slabotna se je oprijela stola, da ni padla na tlà. Resnično, mladost ji ni bila jasna;

bilo bi ji napósled jedno, ali pride iz hiše očetove, kjer ni pila ljubezni, v drugo hišo, kjer tudi ni ljubezni — ali, ali — baš ljubezni sèn je objel nje dušo; to čuti, da ji zastane, umrè srce, ako bi se udala tej zvezi . . . To je res oče, ki stoji ondu pri oknu; prirodni zakon vелеva, da mu bodi poslušna, ali tudi poslušnosti so meje. In vender, brez žrtve ni pomoči . . . Nji smrt, njemu življenje! Ali je to tudi prirodni zakon?

Ne, nocoj se ne more odločiti, nocoj ne! Pred očmi ji plove kakor mrak, jutri se upokojí, jutri odgovorí. Ponóči se ji razbistré misli, saj ji ni premišljati mnogo. Nji smrt, očetu življenje. Ali ni lepo slušati glas očetov, in kolikor teže, tem lepše? In če ga ne more Bog, če ga jedino sedaj ne more? . . .

Nikjer rešilne poti!

Reci kdo, kje je strašnejša smrt od smrti živočutega srca dekliškega?

In vselej ni zaslužena takova smrt! —

Vir.

Z goré po dolini samótni
Tja v nepremerno plan
Počasí, utrujen od téka
Zigrava vir hladan.

Doklèr se pretakal po góri,
Veselo je šumèl —
Kdo zná li, zakaj pa v dolino
Užaljen je prispèl?

Tam pustil je svojce na góri,
In pustil dom mirán,
In cvetje in rádot planinsko
Ostavil je solzán.

A jedno prinesel je s sabo
V dolinski tuji svet:
Spomin na minulostí srečo,
Na gorski dragi cvet . . .

Z goré po dolini samótni
Tja v nepremerno plan
Počasí, utrujen od téka
Zigrava vir hladan.

Kot vzdihle šepeče valovje
In pravi vir takó:
Da slednja je težka ločitev,
Grenkó da je — slovó!

Gr. Novák.

Naši vaščanje.

Spisal Podgoričan.

VIII.

raven Vrbovja na griči stoji prijazna cerkvica Svetega Vida. Zánjo vedó jedini Vrbovčanje in morda še bližnji njih sosedje Bezgarji, Krkovčanje, Zamoščanje in bržkone še Praprečanje. Drugje malo vedó za Svetega Vida poleg Vrbovja. Kakó bi tudi védeli; saj malokdo zajde v óne soteske in gorske planote, kjer je Sveti Vid, Vrbovje, Bezgarji in še nekaj drugih samotnih selišč z jedno ali dvema hišama, največ s tremi ali štirimi.

Popisoval ne bodem, kakó in koliko časa sem hodil k Svetemu Vidu, saj véim, da bi mi ne verjel nihče. Prišel sem na Vrbovje že v soboto zvečer pred Vidovo nedeljo truden in lačen.

Vidova nedelja je Vrbovčanom najmenitnejša v letu, zakaj to nedeljo je pri Svetem Vidu shod. Vrbovčanje ji kàr pravijo »naša nedelja.«

Že na vse zgodaj so pokali na hribci topiči, da so se stresala po vasi ókna in so se Vrbovčanje vzbujali iz spanja; potem pa so potrkavali, da je bilo veselje; samó nekamo predolgo so.

Napósled je prišla vender deveta ura, ko je pri Svetem Vidu vabilo v cerkev. Ljudje so dohajali, najprej otroci in starina, za njimi moške in žene, za temi pa mladi svet mladeničev in deklet. Pri prvih sem bil jaz na hribci Svetega Vida, da sem si še nekoliko ogledal okolico. Mnogo je nisem videl. Na zapad ovira razgled gora, na vzhod takisto gora, le na sever in jug se vidi nekoliko dalje po ozki dolinici, ali bolje povedano, sotéski, kjer teče plitev potočič Kalna voda, ki izpira podnožje hribcu Svetega Vida. Okolo griča je razstavljena vas Vrbovje; na jugu, dókaj daleč, vidi se Krkovo in Zamostec, na severu pa Bezgarji in še nekaj selišč.

Pod lipo pri cerkvi so se ustanovili Krájinčanje s polnimi koši in jerbasi rdečih češenj. Prodaja je bila zeló živahna; odpustkov pa pri Svetem Vidu niso prodajali.

Ko pride kapelan od župne cerkve Svetega Ambroža, pomaknem se v cerkev, da bi jo ogledal še znotraj; zunaj itak nisem videl drugega, nego belo zidovje, zvonik in streho, s škodljami pokrito. Dobil sem ravno še dovólj prostora. Ker se nisem mogel pririniti bolj na sredo, ostal sem v kotu pod korom. Posebnega ni bilo videti. Naj-

bolj me je zanimal sveti Vid v velikem oltarji, kažoč samó glavo, vrat, prsi in roké iz majhnega kotla. Na malih oltarjih so imeli svečniki namesto voščenihi sveč lesene, ki so bile že dobro zaprašene. Vse je kazalo, da je cerkev Svetega Vida dôkaj siromašna. Ubogi Vrbovčanje ji ne morejo podariti mnogo, ker samí sebe živé le iz težka.

Jako me je iznenádejalo, ko so zapele pri začetku maše orglje. Mislim nisem, da bi bile v toli majhni cerkvi orglje; saj jih nimajo niti druge podružnice, večje in bogatejše. Bog vé, kdo jih je podaril cerkvi, teta mi ni vedela povedati. Ugenil sem takoj, da igra neizkušen organist; v tem me je potrdilo tudi petje.

Peli so vse po jednom napevu, ki je jako spominjal národne pesmi. Po maši so utihnili pevci in pevke, in tudi orglje so se glasile vedno tiše. Kár začne peti moški glas, nekoliko hripavo sicer, toda tožno in mило. Ljudje so vstali in poslušali.

»Oj, naš preljubi sveti Vid,
Najboljši ti svetnik,
Usmili se nas, usmili se,
Največje mi smo reve.

V kotličku ti lepó klečiš,
Ročice k Bógu gor' moliš;
Usmili se nas . . . »

Najprej se pa ni dalo kár nič umeti, ker so se rahločutnejši ljudje, posebno ženske, izpustili na ves glas v jok. Kadar je zapel »reve«, odmeval je po vsi cerkvi jok in stok. Pel je dolgo, in kolikor sem razumel, bila je nekaka prošnja do svetega Vida za vse potrebe: da bi žito dobro zorilo, toča ne pobila, da bi sveti Vid varoval kuge, nesreč i. t. d.

Ko je utihnilo petje in smo prišli iz cerkve, vprašal sem teto, kdo je pel zadnji v cerkvi.

»Stankarjev Tone z Brda,« odgovorí mi.

»Kdo je pa orgljal?«

»Tudi on.«

Sedaj sem bil kár radoveden na tega pevca in ravno sem hotel vprašati, kdo in kaj je, ko me sune teta s komolcem in reče: »Vidiš, tam-le je,« in mi namigne k vratom. Ugledam suhega možička veselega obraza. Hitel je dalje, ne govoreč z nikomer. Ljudje so se mu spoštljivo umikali.

Stankarjev Tone je bil v mladosti godec. Ko se je pa naveličal hoditi s harmoniko po gostiščih in plesiščih, igral ni nikjer, razven

na orglje pri Svetem Vidu, česar se je pa jako veselil. Tudi tukaj ne bi igral, ali ker ni hotel župni organist hoditi takó daleč, orgljal je je on; sevéda, Bog zná, kakó lepó ni bilo, a Vrbovčanom in drugim čestilcem svetega Vida je bilo dobro. Ponašal se je sósebnó s tem, ker je pel vselej nove pesmi.

Lani sem bil zopet pri Svetem Vidu. Svet se v tem času ni izpremenil mnogo. Maševal je drug kapelan, Stankarjev Tone z Brda pa ni orgljal več. Župni organist je bil pri orgljah, ali navzlic vsi umetnosti svoji ni mogel geniti vernih poslušalcev; potočila se ni niti jedna solzica. Vsi so pogrešali Stankarjevega Toneta. Zakaj li ni orgljal več?

Zvédel sem tó-le:

Pozimi je hudó obolel, takó, da se mu je celó blédlo, in takrat je govoril vedno o Svetem Vidu in orgljah, pel vsakeršne pesmi, največ o svetem Vidu, roké je pa premetaval, kakor bi sedél pri orgljah. Vsak hip je vstal in trdil, da mora k Svetemu Vidu orgljal. Pustili ga sevéda niso. Ali neke mesečne mrzle noči, ko so pospali vsi, vstal je tiho in šel slabo opravljen iz hiše. Ko se žena vzbudi in zapazi, da Toneta ni v postelji, vzbudi vsa zbegana še druge, da gredó pónj. Najdejo ga sedečega v snegu ob stezi, ki drži z Brda k Svetemu Vidu.

Tsító noč se je takó prehladil, da je skoro potem umrl. Ljudje ga bodo pa izvestno pomnili še dobro dolgo.

IX.

Kravajčev Šimen je bil godec, znan po vseh krájinških vaséh. Vse leto je godel in pel, samó o postnem času in v adventu je odložil zakrpano harmoniko v kot za mizo. Imel je v Zagorici leseno kočó; sevéda, slaba je bila, a vender njegova, saj se zadolžiti ni mogel, ker mu nánjo ni hotel nihče posoditi ničesar. V tej koči je prebil Šimen jeden del življenja svojega, drugega pa na svátovščinah, plesiščih in godiščih ter v vaški krčmi Pavletovi.

Ves čas je ostal samec. To je jako čudno; kàj takega v Zagorici ni navada, zakaj ondu se vse pomoži in požéni, ubogo in bogato, ako le kdo ni posebno zaznamenovan. Šimen res ni bil kàj lep, v obraz namreč, ker v život je bil takšen, kakor so drugi ljudje. Imel je črníkasta lica, pod nizkim, naprej potisnjenim čelom so se mu svetile rjave oči, nos pa je bil dôkaj velik. Usta je imel na široko raztegnjena; velika uhlja sta mu štrlela od glave.

Nobeni ženski ni ugajal, ni stari ni mladi. Čim prijaznejšega in slajšega se je delal, tem smešnejši je bil. Hudo mu je délo, ker se ni mogel oženiti.

»Vse se žéni, vse, vse . . . samó jaz ne«, potožil je časih sosedu svojemu.

»Vrag si ga védi, zakaj me nobena ne mara. Bržkone mi je kdo iz zgolj pregrešne zavisti také naredil; saj sicer bi se lahko oženil. Grd nisem, tega ne more réči nobena; noge imam tudi ravne, saj se je oženil celó Zidarček, ki ima jedno nogo pol pédnja krajšo od druge. Vrhu tega imam hišo brez dolgá. Res kaže na strehi že gola rébra, toda o mlatvi bi se že prekrla; dal bi mi ta in óni nekaj škópnikov, saj imam mnogo znancev in prijateljev. S harmoniko tudi toliko služim, da bi z ženo lahko jedla zabeljeno.«

Ali nič ni pomagalo vzdihanje; oženiti se ni mogel ni domá, nikar še drugje. Napósled je vender spoznal, da ne bode nič. Da bi se potolažil, dejal je:

»Ej, pa zibati ne bode treba in postelje ne napraviti. Bodem pa do smrti ležal in spal pri péči na klópi.«

Sestra, Maruša so ji dejali, gospodinjala mu je. Podobna je bila bratu, samó nekoliko slaboumna je bila, gluha in težko je izgovarjala nekatere besede. Razumela se nista dobro. Kadar sta se pregovarjala, védela je to hipoma vsa vas, ker sta kričala na vsa usta. Šimen zató, da je ona slišala, Maruša je pa itak govorila glasno, in kadar je bila jezna, kričala je še glasneje.

Šimen si je s harmoniko zaslužil marsikak krajcar in živel bi bil lahko dobro in redno. Toda imel ni lepe in koristne navade, da bi peticam dal plesniti v skrinji. Smilile so se mu, zató jih je takoj poslal v beli svet med ljúdi, ko jih je dobil. Največ prisluženih novcev je spravil krčmar Pavle. Vselej, kadar je prišel Šimen s harmoniko domóv in prinesel kaj denarja, odložil je harmoniko v kot za mizo in šel k Pavletu, kjer je pil, dokler je imel kaj. Maruša, ki je jed največkrat solila s križem, bila je zaradi tega strašno jezna. Časih je dirjala kar bosa, gologlava in vsa zmršena naravnost k Pavletu, planila je v sobo, stopila k Šimnu in ga prijela za vrat. Bila je močnejša od Šimna. Otresal se je také dolgo, da se je oprostil, potem je šel okolo mize, ona za njim in to, dokler se ni naveličala. Ko je videla, da ničesar ne opravi, da Šimen neče domóv, stopila je sredi sobe, povzdignila prst in zavpila tanko in zateglo:

»Šimen,
Ne pit', ne pit';
Bo prišla smrt,
»Bo treba umrt'.

Šimen se je pa zagrohotal in odgovoril:

»Smrt
Naj se gré solit,
Šimen bo pil,
Dokler bo živ!«

Do svoje smrti je spremil marsikak zakona željen parček k poroki v cerkev in domov. Radi so ga vabili na svátovščine in plesišča, ker ni bil predrag, a vender dovólj kratkočasen. Znal je povedati marsikako šalo in tudi burke je uganjal, s katerimi je izvabil ljudém dôkaj smeha in veselja.

Ko se je mladi Bokalè iz Podpèči ženil, bil je Šimen za godca, in svatje so mu zložili precèj desetic. Ko je svátovščina minila, napotil se je tudi Šimen s harmoniko domov. Po navadi je odložil domá harmoniko v kot za mizo in hotel k Pavletu v krčmo. Maruša mu je branila z dômi, toda ko je šla k sosedu po mleko, popihal je Šimen brž iz kočè. Tudi za njim je prišla k Pavletu in ga opominjala, da ne smé piti, da bode moral umreti, in še več mu je povedala, ali on se ji je odrezal, da bode pil, dokler bode živ. Ko je šla domov, pil je, dokler ni dal zadnjega beliča iz žepa. Pijača ga je nenavadno omotila. Ko je vstal izza mize, tedaj se je kâr opotekal in lovil z rokami. Zunaj je bila gosta temà. Celó trezev človek mora o takem času ho diti oprezno, da se ne spotakne ali kam ne zagazi. Šimen je našel vsak kamen, da je padel čézenj. Sedaj je silil v séč, potem se je zaletel z nosom v hišni ogel. Vselej, ko se je pobiral, rotil se je, da nikjer ni takó zanikarnih ljudij, kakor so Zagoričanje, ki trpé kamenje na vási. Opotekaje in padaje je prišel do luže. Sicer se je skrbno ognil, ali nocoj se še domislil ni, da je tudi luža na vási. Nikar, da bi krenil na levo, šel je kar naravnost, spoteknil se ob perilni kamen, padel čézenj in na glavo v vódo. Luža ni globoka; dorasel človek jo prebrede iz lahka. Šimen otepava z rokami in brca z nogami, ali nič! Onesvestil se je in utonil.

Pil je do smrti, napósled celó vodo, katero je sovražil najbolj.

Národne stvari.

III.

O zakletih bratih in o izdanih gospodičinah.

Pripovedka iz Motnika; zapisal Gašper Križnik.

Nekdaj je bil graščák, kateri je imel tri hčere in devet graščin, na vsaki graščini devetindevetdeset parov volóv. Zaide v neizmerno jed, pijačo in igro, da kmalu vse zapravi. Družina ga zapustí, le hčere ostanejo pri njem. Samó jedno graščino je še obdržal, da je védel, kam domóv. Sedaj bil je skesan, da ni védel, kaj bi počel. Gré na lov; ondu ga sreča zaklet brat in ga vpraša: »Kaj ti je, da si takó žalosten?« Graščák mu pové: »Imel sem devet graščin in na vsaki devetindevetdeset parov volóv, toda vse sem zaigral in zapravil; sedaj imam samó še jedno graščino in tri hčere.« Zakleti brat reče: »Dáj mi starejšo hčer za ženo, in dam ti zánjo veliko denarja; tedaj in tedaj pridem pónjo z največjo slavo in godbo.« Graščák je zadovoljen. Ko pride zakleti brat po hčer, pripelje mu toliko denarja, da lahko zopet kupi vse prodane graščine in vóli in da je prav takó bogat, kakor prej. Imel je devet graščin, na vsaki devetindevetdeset parov volóv. Začel je zapravljeti in igrati, da je kmalu vse pognal. Imel ni več nego jedno graščino in dve hčeri. Tožen gré na lov; ondu ga sreča drugi zakleti brat in mu reče: »Kaj si takó žalosten?« Graščák mu pové: »Imel sem devet graščin, na vsaki devetindevetdeset parov volóv in tri hčere, pa sem vse zapravil in zaigral, da nimam več, nego jedno graščino in dve hčeri.« Zakleti brat mu reče: »Dáj ti mēni srednjo hčer za ženo, in dam ti zánjo veliko denarja; tedaj in tedaj pridem pónjo, z največjo slavo in godbo.« Graščák je zadovoljen. Zakleti brat pride po hčer z največjo slavo in godbo; pripelje mu zánjo veliko denarja, da zopet lahko kupi vse prodane graščine in vóli. Zopet je takó bogat, kakor prej; imel je devet graščin, in na vsaki devetindevetdeset parov volóv, pa samó jedno hčer. Zopet je začel zapravljeti in igrati, da je vse pognal po grlu; imel ni več nego jedno graščino in hčer. Sila žalosten je; vzame puško in gré na lov. Ondu ga sreča najmlajši zakleti brat in mu reče: »Kaj si takó žalosten?« Graščák mu pové: »Imel sem devet graščin in na vsaki devetindevetdeset parov volóv in tri hčere; sedaj pa imam samó jedno

graščino in najmlajšo hčer.« Zakleti brat reče: »Daj jo mēni za ženo, in dam ti zánjo veliko denarja tedaj in tedaj pridem pónjo z največjo slavo in godbo.« Kmalu nató pride tretji zakleti brat po najmlajšo hčer, in pripelje graščáku veliko denarja, da zopet lahko kupi vseh devet prodanih graščin in na vsaki devetindevetdeset parov volóv. Bogat je bil kakor prej. Začnē zapravljati in igrati, in kmalu vse požene po grlu, da nima več nego jednega sina in jedno graščino. Sin ga pa vpraša: »Ali imam še káj bratov ali séster?« Oče mu pa neče povedati. Sin gré vprašat gospoda župnika, kaj bi storil. Župnik mu reče: »Ko prideš domóv, vzemi dva samokresa; pomeri ju očetu na srce in reci: ,Ustrelim vas, če ne poveste, kje so vaše tri hčere in moje sestre.« Sin gré domóv in storí takó. Oče mu pové, kakó je igral in zapravljaj in da jih je zakletim bratom prodal za žene. »Prvi teh bratov je slon, največji vseh zverin; drugi je orel, največji vseh ptičev; tretji je som, največja riba v morji.« Nató reče sin: »Pojdem križem svetá, da najdem katero svojih séster.« Gré z dóma in hodi že dve leti. Ko pride nekđaj v gozd, ugleda lepo mesto. Sestra, katera je imela slona za možá, pride mu naproti ter mu reče: »Ojoj, kaj hodiš tukaj? Ko bi te videl moj mož slon, takoj te raztrga na drobne kosce.« — »Ljuba sestra«, reče brat, »prikrij me, da me ne najde.« Sestra ga vzame v slonovo poslopje, katero je bilo takó lepó, da na svetu ni videl jednakega. Tam ga dobro prikrije, da bi ga ne našel njen mož slon. Ko pride slon domóv, zadiší mu nekaj po človeškem mesu. Zató preišče vse kote, ali ne najde ga. V tem mine čas, da ni več slon, ampak človek. Ta čas, ko je človek, imajo velike gostí. Slonova žena gré po brata in ga pokaže móžu. Slon mu reče: »Da si prišel prej, ali da sem te našel, na drobne kosce bi te bil raztrgal. Sedaj se ti pa ni treba bati, dokler ne pride moj čas, da se zopet izpremenim v slona. Kadar bode že blizu, oskrbim ti kočijo, kočijaža in par kónj. Ko pride kočija, kar ročno sédi vánjo, ali ozirati se ne smeš. Za teboj bode grmelo, ropotalo, in strašen vihar bode vstal, in v gozdu bodeš. Velike skale bodo letele proti tebi, ti pa splezaj na košato jelko in se ne bój.« Potem so se veselili, godba je igrala, pevci so peli takó lepo slavčeve pesmi, da ni móči povedati. Slon se je veselil najbolj, ker je bil v gostéh brat njegove žene. Nikdar prej še ni bil takó dobre volje. Kmalu pride čas, da se morajo ločiti. Sestra pride k bratu in mu reče: »Sedaj bode pojedina končana; ko se pripelje kočija, sédi vánjo, kakor ti je povedal moj mož.« Kočija se pripelje, brat ročno séde vánjo, pa se modro po slonovem naročilu pelje dalje. Pride v veliko temò, kakeršne ni na svetu, kmalu potem na dan, in sam je

v gozdu. Grmelo in ropotalo je takó, da ni móči povedati; kameni in skale začno leteti proti njemu; ročno spleza na visoko hojko, katera je bila porastena malone do tal. Ko pride do srede, najde orlovo gnezdo; pogleda vánje in vidi lepo veliko mesto. Napoti se dalje; précej stoji na veličastni planoti pred orlovim mestom. Ondu ga sreča sestra in mu reče: »Oj, brate! Kaj pa hodiš tukaj? Ko bi te zajél moj mož orel, ročno bi te raztrgal na drobne kosce! Kar précej pobegni; ravnokar se bode pripeljal; če te dobí, kakó bode razsajal!« — Brat ji reče: »Ali me ne moreš prikriti domá, da bi me ne našel?« — »Čakaj no, notri v klet te zaklenem domá, pa porečem, da sem izgubila ključ« pravi mu sestra. Potem gresta na orlov dom, in sestra ga zaklene v klet, kakor mu je rekla.

Précej potem pride nje mož orel domóv, začne vohati in reče: »Nekaj takó diši po človeškem mésu.« Začne zmerjati sestro, in preišče vse kote, le kleti še ne. »Kje je ključ?« vpraša ženo. Ta ga začne iskati; v tem pride čas, da se orel počloveči. Sedaj mu žena privéde brata svojega. Orel je neizrecno vesel, ko vidi sorodnika svojega. Ročno ukaže napraviti dostojne gostí, godbi igrati in pevcem peti najlepše slavčeve pesmi. Veselje je bilo takšno, da ni móči dopovedati. Potem mu orel pové, da je štiriindvajset ur človek in prav toliko časa orel. »Ali ta čas se me ni treba bati. Ko minejo moje ure, naročim ti, da se odpelješ v kočiji, kakor včeraj pri mojem bratu slonu. Ali ko pride kočija, ne smeš pomišljati; ročno sédi vánjo, in se pelji dalje, ne da bi se oziral. Ko se zopet poorlim, bodem strašno jezen na tebe in te iskal, da bi te raztrgal. Ko prideš pod milo nebo, grozno bode bučal vihar in grmelo bode, kakor bi se zemlja tresla. Ti se pa pripogni in išči vode, da bi jo pil; potlej najdeš svojo najmlajšo sestro, katera ima soma za možá. Toda natanko se moraš ravnati, kakor ti bode povedal. Mi smo trije zakleti bratje in čakamo, da bi nas kdo rešil. Sedaj pride kmalu moj čas, da se poorlim, ti pa sédi v to-le kočijo, ki se ravno pelje, in bodi moder!« Brat ročno skoči v kočijo in se pelje nazaj na svet. Pride v neizmerno temò, pa kmalu je zopet dan. Sedaj ugleda velik ribnik; grmenje, bučanje vetrov je strašno, ker hoče vihar poruvati in polomiti vse drevje. Brat se skloni, kakor bi hotel piti vodo, in ugleda v nji lepo veliko mesto. Gré vánje in kmalu najde najmlajšo sestro svojo. Ko ga ta ugleda, reče mu: »Oh, kaj hodiš tukaj? Ko bi te dobil moj mož som, précej bi te raztrgal na drobne kosce. Ročno odidi! Kmalu pride domóv; da te najde pri mêní, kakó bi razsajal!« — Skrij me, ljuba sestra!« reče ji »da me ne najde«. Sestra pravi: »Tu-le notri v mišjo jamo se skrij,

da te ne zasledí.« Brat stori, kakor mu je rekla sestra. Ko pride som domóv, précej začne vohati, ker mu nekaj diši po človeškem méšu. Strašno jame razsajati in škripati z zobmi. V tem minejo njegove ure, in zopet se počloveči. Žena gré sedaj po brata, privêde ga k njemu in mu pové, da jo je prišel obiskat. Som se ga razveselí neizrecno, hitro velí napraviti gostí, da bi dostojno vzprejel brata svoje žene. Godba začne igrati, pevci pojó najlepše pesmi; veselje je táko, da ni mogoče povedati. Som reče: »Ko bi te bil našel prej, raztrgal bi te bil na drobne kosce. Sedaj se ti osemínštirideset ur ni treba bati ničesar, ker sem toliko časa človek in potlej prav toliko časa som. Onadva brata sta mi že povedala, da si bil pri njiju. Ako se bodeš modro in pogumno nosil i odslej, rešil nas bodeš ukletstva. Zató ti dam tri svoje plavute; ti pa pojdi v stekleno goro. Ondu je jezero, kjer sem domá, kadar sem som. Deni te tri plavute za ušesa in osomil bodeš; potlej bodeš lahko plaval po jezeru za menoj, da me ujameš in mi odsekaš glavo. Tedaj me rešiš, in dobiš svojo sestro nazaj.« Nató mu dá tudi tri orlova peresa, rekoč: »Tukaj ti dam tri orlova peresa, da jih deneš za ušesa, kadar prideš v imenovano goro. Hipoma se poorliš, da ujameš in pokončaš mojega brata, kadar bode orel. Takó ga rešiš in dobiš sestro svojo nazaj.« Tudi mu da tri slonove dlake, rekoč: »Kadar prideš v imenovano goro in si že rešil mène in orla, déni te tri slonove dlake za ušesa, pa se posloniš; potlej poišči v gozdu mojega brata slona in mu odsekaj glavo; takó ga rešiš, in dobiš nazaj starejšo sestro svojo. Potem se steklena gora razgrne, ti pa bodeš na lepi planjavi z vsemi sestrami. Sedaj prihaja moj čas, da se osomim; sédi v to-le kočijo, ki ravno prihaja; ali ozirati se ne smeš. Stemnilo se bode, ali ročno bode dan; stal bodeš na lepi planoti, na zelenem travniku.« Brat séde v kočijo in se pelje nazaj na svet. Kmalu se mu popolnoma stemní, pa précej se zdaní. Že stoji na širni planoti, na zelenem travniku. Neizrecno začne grmeti, veter bučí, da pokajo veje. Kmalu se nevihta poleže; v daljini vidi stekleno goro in gré naravnost proti nji. Ko pride blizu, ne more góri, ker je vse polzko kakor steklovina. Spomni se, da ima orlova peresa; dene jih za ušesa, in se poorlí. Vzdigne se v zrak, in kmalu je na usodnem kraji. Ko pride do jezera, izpremení se v soma in plava za somom. Hitro ga ujame in potegne na kopnino, sedaj se izpremení v človeka, vzame meč in somu odseka glavo. Bel golobček vzletí proti nebu.

Potem se izpremení v orla, plava po zraku, in kmalu ujame orla. Potegne ga na zemljo, izpremení se v človeka, vzame meč in mu odseka glavo. Bel golobček vzletí proti nebu.

Sedaj se še izpremeni v slona in se spusti za ukletim bratom. Ujame ga, izpremeni se v človeka, vzame meč in mu odseka glavo. Bel golobček vzletí proti nebu.

Steklena gora se razgrne; on s svojimi tremi sestrami stoji na veličastni planoti. Potem se napotijo domov, in napravijo domá vesele gostí, kamor povabijo tudi mēnc, ki sem vse to videl ter vam povedal, kako se godí po svetu.

Književna poročila.

VII.

Uebersicht der Slavenreste in Tirol von Prof. Dr. H. Igu. Bidermann.
(»Globus«, Illustrierte Zeitschrift für Länder- und Völkerkunde, Bd. LIX, Nr. 19. & 20.).

Petindvajset let je že minilo, odkar je prof. Bidermann (ali kakor on trdi, nekov prijatelj njegov), v Lukšičevih »Slavische Blätter« (Dunaj, 1866.) pisal o nekdanjih spomenkih slovanskih (pravo: slovenskih) naselbin po Tirolskem. Njega spis je vzbudil veliko pozornost ne le v Slovanih, nego tudi v nemških preiskovalcih, in od tistega časa je jako narasla književnost o tem vprašanji. Prof. Bidermann sam je napisal leta 1876. nekaj dodatkov k razpravi svoji in jih pridejal svojemu delu »Die Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich.« V Slovanih se je bavil s tem vprašanjem sôsebnó ruski akademik A. Wesselofsky (Časopis ces. ruskega ministerstva za národno prosveto, meseca listopada leta 1879.) in v Slovencih zlasti pokojni Davorin Trstenjak v svojem spisu: »Slovenske besede v Tirolskej nemščini« (Kres, 1884.).

V Tirolcih samih se je poleg Bidermanna največ bavil s slovenskimi naselbinami po Tirolah bivši gimn. ravnatelj dr. F. C. Mitterutzner, ki je znan za velikega podpornika afriških misijonov. Napisal je leta 1879. v programu briksenske gimnazije razpravo »Slavisches aus dem östlichen Pusterthal in Tirol«, katera je izšla tudi v slovenskem prevodu pri J. Krajci v Novem Mestu leta 1880. Ali Nemcem ni bilo po volji, da sta Bidermann in Mitterutzner takó ugodno pisala o nekdanjem slovenskem življi na Tirolskem, in začeli so kričati, da slovenske besede v tirolskem narečji ne dokazujejo ničesar za nekdanje naselbine slovenske, da te besede niti slovanske niso, nego romanske in da imajo le slovansko lice, da se jedino približujejo govoricí slovanski. »Sie sind blosse »Anklänge« slavischen Wesens. Diese rühren von äusserer Einwirkung her oder es treibt, ohne

dass auch nur derartiger Einfluss Platz gegriffen hätte — lediglich der Zufall damit sein Spiel (sic!). Ihnen müssen die oft täuschenden Analogien zugerechnet werden, welche auf den ersten Blick sogar als Slavenreste sich darstellen, während in Wirklichkeit nicht einmal ein Anklang slavischen Wesens vorliegt!“

Prvi vrsti teh nasprotnikov Slovenstva na Tirolskem pripada prof. A. *Unterforcher* v Hebu. Priobčil je že leta 1885. v programu litomeriške gimnazije spis »Romanische Namenreste aus dem Pusterthal«, v katerem se spominja tudi nekaterih slovanskih imen, a samó zató, da polemizira proti Bidermannu in Mitterrutznerju, ki sta trdila, da je bila puštriška dolina nekdanj slovenska. Potem je šel prof. *Unterforcher* sam na lice mesta in se je sicer nekoliko bolje poučil o tem vprašanji, toda v glavni stvari je ostal venderle »nejeverni Tomaž«. Napisal je potem o krajevnih imenih puštriške doline še štiri spise, katerih je dal tri natisniti v programih litomeriške gimnazije (leta 1887.—1889.), a zadnjega v programu hebske gimnazije (leta 1890.).

Prof. Bidermann, ki je v tem še nabral nekaj podatkov o slovenskem življu na Tirolskem (»Forschungen zur deutschen Landes- u. Volkskunde«, I. Bd. 1886.), zbral je letos v omenjenem časopisu »Globus«, vse dosedanje podatke o slovanskih naselbinah po Tirolskem in takórekoč »sklenil račun« o tem vprašanji. Prof. *Unterforcher* je tudi precéj omajal dobro mnenje Bidermannovo, takó da mu poslednji daje izpričevalo: »Sein Verdienst ist es namentlich, falschen Deutungen mit beweiskräftigen Argumenten entgegen getreten zu sein.« Vender mora Bidermann sam priznati, da je sodil *Unterforcher* prestrogo in celó krivično: »Das Misstrauen, womit er die ‚slavischen Anklänge‘ auf ihren wahren(?) ethnographischen Wert prüft, verleitet ihn zu einer Strenge, welche ohne Not die slavischen Wurzelwörter durch romanische ersetzt wissen will und den Slaven überhaupt einen sehr beschränkten Einfluss auf jene Anklänge einräumt.« —

Da bi nekoliko ublažil tó preveliko »strogost« *Unterforcherjevo*, podaja Bidermann v »Globusu« po Trstenjaku nekaj slovanskih besed v tirolski nemščini, katere utegnejo biti po Bidermannovem mnenji res slovanskega izvira. Tem izrazom pristavlja opazko, da so »očito importirani« po tirolskih krošnjarih in kupcih, ki hodijo po živino celó tjá dôli na Srbsko. Samó o nekaterih besedah se mu zdí verjetno, da so se morda tudi razširile iz puštriške doline po vsem Tirolskem, vender si ne more rešiti te »uganke« in poudarja, da je človeku treba biti skeptiškemu proti izrazom: Tschurl (čura, nepošteno dekle), Gunok (gonek), eine Roi machen (rojiti), Schitzen (ježice), Serkl (močvirje, od »srkati«), Ritsche (rečina, vodotočina) in dober v pomenu »brav«. — Tudi méni Bidermann, da ni móči ničesar

sklepati iz cerkvenih patronov, ki so obljubljeni sôsebno Slovanom (sv. Vid, Ciril, Nikolaj, Helena), da bi bili na dotičnih krajih kdaj bivali Slovenci.

Po tem »skeptičkem« uvodu pride prof. Bidermann k »brezdvobjenim« ostankom Slovanov in jih deli na te-le skupine: 1.) Besede, ki živé še sedaj v navadni govorici Tirolcev; 2.) besede ki zaznamujejo kraje; 3.) hišna in rodbinska imena; 4.) običaje in poročila pravnega značaja ter 5.) znamenja národnega tipa. Žal da se Bidermann povsod preveč naslanja na Unterforcherja in najprej pové le óno, kar je ta spoznal za neoporečno slovansko. To veljá zlasti o prvi skupini besed, o katerih trdi Unterforcher, da se slišijo »zgolj« le v izilski dolini (Iselthal na severozapadu od Lienza). Vender mora Bidermann priznati, da Unterforcher še ni izcrpil vseh slovenskih besed in da se tudi na zapadni strani toplaskega polja (torej v puštriški dolini) nahajajo še slovenski izrazi, n. pr. Datschker = krstača. Dalje dostavlja, da je moralo biti pred sto leti običnih še mnogo več slovenskih izrazov po Tirolskem, kakor to dokazuje Hübnerev »Salzburgisches Idiotikon« (Salzburg, 1796.). Prej je pripadala vsa defereška dolina Salzburškemu. Da se je tudi po vsi puštriški dolini nekdanj govorilo slovenski, o tem ni dvojbe (primeri: »Zvon«, leta 1888.), ker je ta dolina pred letom 1500. pripadala oblasti goriških grofov. Temu odločno oporeka Unterforcher, izvajojoč ime *Pustrica* od »Bírrus«, ki je bilo valjda staro ime za reko Rijenco (Rivnico?). Tudi Bidermann ne véruje, da bi bili Slovenci stanovali po puštriški dolini.

Kar se tiče osebnih in rodbinskih imen, méni Unterforcher, da so se podedovala po zemljiščih in prešla na njih sedanje (nemške) lastnike. Le v »najredkejšem« slučaju da so »Hladniki, Globočniki, Koperniki, Lazarji, Oblazarji, Prilogarji, Petriči, Poljanci, Tožniki, Vračarji« i. t. d. i. t. d. potomci nekdanjih slovanskih gospodarjev in da »v njih žilah le morda, ali izvestno že zelo stanjšana, še teče slovenska kri.« Iz nekega goriškega urbarja (z leta 1329.) navaja Unterforcher lepe slovenske priimke, kakor: Glavik, Hudokruh, L'stigoj, Stojmir, Hobnik, Koristnik, Plastnik, Povek, Šugoj i. t. d. Da se nahajajo slovenski priimki tudi drugod po Tirolskem, to si tolmačita Unterforcher in Bidermann takó, da so se slovenski gospodarji selili, ali pa da so bili izgnani zaradi vere.

Sôsebno važen je odstavek o običajih in pravnih spomenikih. Med prvimi navaja Bidermann »turčanje« jajec in »groglovanje«, t. j. pačiti se pri govorenji, zadržavati sapo in govoriti takó, da ga drugi ne spoznajo. Izraz »Rott« (podobčina) spominja na staro slovensko razdelitev županije v »soseske« in dokazuje slovenski značaj izilke doline; (drugje te razdelitve bajé ni). Še važnejše in značilnejše pa je slovensko »občinsko gospodarstvo«, ki je bilo v XVI. stoletji razširjeno in zakonito uvedeno še po vsem

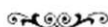

matrajskem okraji in se še sedaj nahaja po nekod. O tem si je izpisal prof. Bidermann iz sodnih aktov od leta 1557.—1559. mnogo važnih podatkov, ki dokazujejo, da so še takrat vsi udje družine skupno delali in skupno uživali, kakor v staroslovanskih zádrugah Kdor ni hotel delati, moral je ostaviti družino in najsi je bil gospodarju oče ali mati. Če je starejši sin slabo gospodaril, vzeli so mu gospodarstvo in je izročili začasno mlajšemu z ukazom, da mora »zvesto« gospodariti. Skupno posestvo se ni smelo deliti med sinove, čeravno je imel vsak svojo družino. Prigodilo se je celó, da je starejši brat sam prosil, naj izročé gospodarstvo kómu mlajših bratov, ker so mu bile svakinje nasprotne in dobivale potuho od svojih móž. Sodišče pa se je potegnilo za gospodarja in zažugalo svakinjam, da jih zaprè, ako ne bodo pokorne starejšini. Torej celó siloma so se branila prava staroslovenske zádruge. Šele ko so leta 1810. pridružili matarijski okraj Iliriji in uvédli »Code Napoléon«, začele so se rušiti stare zadruge in deliti zemljišča. Sicer je bilo tako deljenje že prej olajšano, kakor se vidi iz poročila salzburskega sodnika v Lengbergu z dné 21. prosinca 1807. leta. (»Globus«, 1891., str. 312.).

Gledé na posebni tip izilskega prebivalstva, pisal je že A. Auer v Amthorjevem »Alpenfreundu« (Bd. V., Hft. 1., 1872.), da imajo »slovanski obrazi« bolj izbuljene čeljustne kosti, iskre in za spoznanje poševne oči, jasen pogled, nekoliko blede in svinčeno barvo, većinoma gladke lase. Tudi so bolj skritega in zamišljenega duha, mistiške naravi, zeló razdražni in občutni za nasprotne vtiske, v obče melanholiškega temperamenta in da pojó svoje pesmi v moll-tonu. — Celó govedo je v slovanskih Tirolcih drugačno, nego pri bajuvarskih Nemcih.

Končno se dotika prof. Bidermann še vprašanja, kdaj so se pomečili tirolski Slovenci. Že Unterförcher je sklepal iz omenjenega urbarja z leta 1319., da se je takrat še slovenski govorilo ne le po vsi izilski dolini, nego tudi v okolici lijenški, tembolj, ker se v tem urbarji čita, da je bil takrat »župan« načelnik virgenske doline. Prof. Bidermann pa misli, da so Slovenci (vsaj po bolj oddaljenih dolinah) še v XV. stoletji ohranili národnost svojo, ker so takrat husitje izkušali svojo vero razširjati v okolici lijenški. V Nemcih bi izvestno ne bili poskušali kaj takega.

Končno izraža prof. Bidermann mnenje, da so se naselili nekateri Slovenci, katerih sledovi se nahajajo v dolinah Tessin in Fassa (ob górenjem toku reke Avisio), zajedno s Furlani iz Furlanije v Tirole. Razpravo svojo završuje z nastopnim pozivom: »Möge endlich ein slavischer Ethnograph es der Mühe wert finden, das Wohngebiet der Ladiner zu bereisen und daselbst mit der nötigen Unbefangenheit nach Slavenresten forschen. Er wird sich für seine Bemühung reichlich belohnt sehen!« S. R.

Slovniški razgovori.

III.

(Dalje.)

Kar smo sedaj povedali in slišali o perfektivnih in imperfektivnih glagolih, pač ne kaže, da bi bila ta partija najtežavnejša v slovenski slovnici, in jezikovno čustvo je uprav gledé na rabo dovršnikov in nedovršnikov takó nežno in razvito v národu, da prosto ljudstvo celó po mestih prav malo greši v tem oziru.

Nekoliko bolj zamotana je ta partija v teoretiškem pogledu in napravlja nekoliko težkoč tujcu, učečemu se slovenščini, vzpričo tega, ker so dovršniki pač naravski izključeni od pravega ali trajnostnega sedanjika, a vsekakor smetni v aoristiškem ali neomejenem (Mikl. »Synt.« 776., Šólar 16. 17.) in v historičkem (Mikl. 778. 9., Šólar 16. 2.) sedanjiku istotakó, kakor nedovršniki, in vrhu tega tudi še v futurnem sedanjiku (Mikl. 772. 5., Šólar, 21.); ta raba futurnega sedanjika je starodavna ni še bujno cvetè v nekaterih slovanskih narečjih, v novi slovenščini je razven na skrajnem zapadu in vzhodu (o čemer smo že govorili, Mikl. »Synt.« 806., 862.) pač omejena na zavisne stavke; Mikl. »Synt.« 774. 6.: »Das praes. der verba pft. bezeichnet in abhängigen sätzen das fut. dieses praes. steht dem Coniunctiv des griech. aor. und dem lat. fut. exactum gegenüber, diese regel gilt für alle slavischen sprachen;« v nezavisnih stavkih pa imajo futurni pomen sedanjiki samó še nekaterih s *po* zloženih, premikanje izražajočih dovršnikov, n. pr. *pojdem, podirjam, poletim, popeljem* in razven teh tudi *porečem* (Šólar, 21.)¹⁾

Ali dasi morda slovniški nauk o dovršnikih in nedovršnikih provzroča nekoliko preglavice začetniku, zlasti tujcu, ki se mora tukaj seznaniti s čisto novimi pojmi, vendar ne moremo pritegniti, da bi bilo »v tem poglavji še marsikatero vprašanje nerešeno.« Zakaj Šólar je (l. c. 16.—18.) toli natančno

¹⁾ Ker je raba sedanjikov dovršnih glagolov s futurnim pomenom prastara in ima še v današnji slovenščini krepke sledove in ker se *boni* s part. pret. akt. II. dovršnikov upira duhu slovenščine, kar dokazujeta skrajnje vzhodno in zapadno narečje („Selbst im Görzer Gebiete ist diess nicht selten der Fall,“ namreč, „dass das Praesens der Verba aoristica futurbedeutung hat.“ Šólar, 21.) mislim, da ni neumestno predlog, naj pisatelji podpirajo in razširjajo rabo dovršnikov v prihodnjiskem zmislu, zlasti kjer je to možno brez nejasnosti, ondu kjer je futurni pomen itak dovlj točno označen po prislovnih ali drugih natančnejših časovnih določilih, n. pr. *potem, pozneje, kmalu, prihodnjíč, jutri, čez tri dni, za pet let* i. t. d. — V istem zmislu učí P. St. Škrabec v »Cvetji«, VII. 2.: „rešim naznanja le doveršenost dejanja, je torej *zložit*; v pravem pomenu te besede, t. j. neomejen čas. Ravno zato pa se lahko rabi, ako je iz kon-

zabeležil vse slučaje, v katerih smé dovršnikom služiti sedanjik, in je zlasti mnogovrstne nijanse neomejenega ali aoristiškega sedanjika, o katerem se baš najbolj suče ta naš razgovor, takó podrobno razpredelil in točno po številkah razvrstil, da niti Miklošič njegovi razpravi, katero je vestno porabljal, ni mogel dostaviti ničesar bistveno novega, dasi nekatero mnenje Šolarjevo pod rokami Miklošiča, ki stoji na višjem primerjajočem stališči, dobiva drugačno lice; duo cum faciunt idem, non est idem. Toliko lahko trdimo smelo, da kdor temeljito prouči Miklošičeve »Syntaxe« poglavje »von den temporalen, modalen und den nominalen verbalformen« (767 do 880.) in vzporeja korak za korakom to poglavje z ozirom na novo slovenščino ter ga spopolnjuje v podrobnostih s Šolarjevo razpravo, temu ne ostane lahko nerešeno katerokoli vprašanje. Res je, da se nahajajo primeri s takimi sedanjiki dovršnih glagolov, da bi jih na prvi pogled proglasili pravimi sedanjiki, toda s pomočjo Šolarjevega dela spoznamo brez težave take sedanjike za neomejene ali future ali historijske. Najprej bi nas utegnili varati kaka vrsta neomejenega sedanjika, n. pr. v tem-le primeru: »To razvidi vsakdo.« »Dam ti za to knjigo tri goldinarje.« Toda *razvidim, dam*, nista prava sedanjika. Poglejmo Šolarja str. 17. 5: »Unbeschränkt ist der Gebrauch der *Verba aoristica* neben den *Verbis imperfectivis* auch zur Bezeichnung der Fähigkeit oder Bereitwilligkeit etwas zu thun,« torej je v našem primeru *dam* = *dati sem pripravljen, če . . .* Zanimivo nam kaže raznovrstno aoristiškega sedanjika rabo primer, ki ga navaja P. St. Škrabec na mestu že navedenem »Cvetje«, VII. 2.: »...V enem tjednu pokosim, kar imam«, to se pravi, da se vselej (vsako leto) tako zgodi (aoristus gnomicus), ali pa, da se sploh lahko tako zgodi; ni pa s tem rečeno, da sem vže, niti da bom še le pokosil. Ako pa pravim: »Vlani osovrej sem se bil namenil z domu. V enem tjednu pokosim, kar imam, pa hajdi po svetu!« ali pa: »Letos sem namenjen z domu. V enem tjednu pokosim, kar imam, pa hajdi po svetu!« — tu kontekst določuje čas in ravno tistim besedam daje popolnoma nasproten pomen. Določno bi se govorilo v prvem primeru »sem pokosil«, v drugem »bom pokosil.« Šolarjevemu naštevanju različnih nijans aoristiškega sedanjika imam dodati samó jedno, katere pogrešamo ondu, to je oni neomejeni sedanjik, s katerim pripovedujemo vsebino = 'argumentum' kakega teksta pravi pomen zadosti jasen, tudi za djanje, ki je vže dovršeno, to je v pripovedovanju za *perfectum*, ali pa za djanje, ki se še le ima dovršiti, to je v napovedovanju za *futurum exactum* . . . . Ta dva časa, *perfectum* in *fut. exactum*, ima enako sestavljena vže stara slovenščina, oba sta torej pri nas popolnoma opravičena. Da preprečim dvomnje, treba mi je opomniti, da Škrabcu je vsak futur z dovršenim dejanjem, tudi v glavnih stavkih, eksaktni futur. — Škrabec izvaja torej i futurni in historijski sedanjik dovršnih glagolov iz aoristiškega njih sedanjika

spisa. Sedanjiku v 'argumentih' rabijo lahko sevėda i nedovršniki i dovršniki; prim. vsebino Sofoklejevega Ajanta, katerega je iz grščine poslovenil Kračmanov Matija (Valjavec), v Celovcu 1863. str. 15.: „Igralnica kaže grški tabor na trojski planjavi. Vrste ladij in šatorov v najzadnjem konci so salaminske. V sredi tih je Ajantov šator; k njemu se *priplazi* Odisej in gleda in preži. Za Odisejem na mostovži nad igralnico, ki je nebesa pomenjal in se mu je *θεολογέσθαι* rekalo, *prikaže* se boginja Atėna, vidljiva gledalcem, Odiseju pa ne, ker je pred mostovžem. Ves čas prvega nastopa je noč.“ — Prim. še Valenštajna, poslovenil France Cegnar. V Trstu. 1866. str. 17.: „Tretji nastop. Hrvat *prinese* grivno (ovratno verižico). Za njim *pride* strelec. . . Hrvat (*obrne* grivno na solnce) . . . str. 18.: „Strelec *vzame* grivno) . . . Puškar (*stopi* k stražnjemu glavárju) . . .“ i. t. d. Jasno je, da so vsi ti sedanjiki neomejeni.

„Vse bi še bilo; ali ti beletristi in žurnalisti, ti nam še izpridijo vse! Po njih je zlasti tisto od slovničarjev (sevėda ne brez povoda) zasejano teženje za imperfektivniki preveč omah dobilo na vseh progah slovenskega pisateljvanja, v občevalnem jeziku in po prigodnih govorih. Proč torej s pravilom o nerabnosti dovršnikov v pravem sedanjiku, zakaj beletristi in žurnalisti se vanje, ker ni dovolj točno precizirano, zaletavajo ter je pretiravajo . . .“ — Ne, gospōda, takó ne postopajmo, táko ravnanje bi bilo „das Kind mit dem Bade ausschütten.“ Res je sicer, da i beletristi i žurnalisti i drugi — isti pretiravajo, a ne samó našega pravila, ta nezgoda doletava vsa količkaj subtilna pravila slovenske slovnice, a kaj zató? Pravilo ostane le pravilo, in napačno pretiravanje neukih in samoukih pisateljev ni še nobenemu jezikovnemu zakonu zavilo vratu. Res pa je, da naši pisatelji, iz večine samouki, mnogo grešė v tem oziru. A kaj je sploh vzrok pretiravanju pravil po krivih analogijah? Odgovor: naše šole. Naše šole ne izpolnjujejo svoje dolžnosti gledė na slovenski pouk, niti gimnazije ne. Slovenščini je odmerjeno takó oskromno število ur, da nje učitelj ne more dovoljno izvršiti izročene naloge, bodisi še takó zmožen in vesten. Ali je pri takih razmerah čudno, da imajo celó abiturijentje jakó motne pojme o ustrojstvu materinščine? V poznejši dōbi pa malokdo premaga prirojeno mu „vis inertiae“ toliko, da s samosvojo prednostjo popolni polovično znanje slovenščine, katero si je pridobil v šolah. Zató naši časopisi, zlasti politiški, kār mrgolė napak, in med temi je, kakor je prav opazil prof. L. P., lepo število takih, katere bi lahko imenovali krive analogije. Taka kriva analogija je n. pr., če nekateri nam „živio“, hrvaški = živel, pišejo „živijo“; ti nekaterniki so gotovo čuli zvoniti nekaj o hijatu, katerega slovenščina sevėda ne trpí, temveč ga zatika z *j* ali *v*, toda nič ne vedó o hrvaškem *o* = *l* prim. „čitaonica“, „Beograd“; takó sem čital v nekem pismu, da se njega

pisatelj »odpove odbornikom«, mož je gotovo tu mislil rabiti predikatni instrumental, ki se je že jako udomačil v knjižni slovenščini, in kakor sodni svetnik Trnovec trdi, tudi že med prostim narodom v občevanju s sodišči; ali naj se môžu zaradi tistega ‚lapsusa‘: »odpovem se odbornikom«, rogam? Ne, ampak mislil sem si čitajoč: »Ut desint vires etc.« — Primerov krive analogije nahajamo v obilici v spisih samoukih pisateljev vseh časov in narodov.

Toda oglejmo si vzglede, katere graja g. prof. L. P. kot primere krive analogije na 688. str. lanskega „Zvona“. Prof. L. P. piše: „Vzgledevo poiščimo v domačih predalih, da ne bode zamere. „Lj. Zvon“ VI. pg. 236. čitaš: „Zvedamo, tudi, da“ . . . nm. zvemo. pag. 790.: „po novih sedaj šele zaslejanih, a prej nam nepoznanih proizvodih književnih.“ pag. 765.: „Nemško-slovenski del znanega Janežičevega slovarja je pošel v svojem drugem *izdavanju*“ . . . nm. izdanji. „Lj. Zv.“ X. pag. 240: „Kar se zloga v uvodu in v prestavi tiče, bi g. pisatelja le na nekaj *opozarjal*“ . . . nm. opozoril). Sicer bi pa vzgledov lahko navedli cele strani, toda navedem naj samó še ta-le popis nekega pogreba; čital sem ga v nekem našem dnevniku: „ . . . Sprevod je bil velikansk. *Opažali* smo mej udeleženci g. državnega poslanca J., g. vladnega svetnika N. in mnogo drugih dostojanstvenikov.“ — *Opažali* namesto *opazili*! Prav takó se se mi je to zdelo, kakor če bi čital v poročilu o ribji lovi n. pr.: „Lovili smo 8 sulcev, 15 postrvij in še več drugih rib“ . . . namesto „ujeli“. — Izmed poprav prof. L. P. odobravamo samó predzadnjo in zadnjo, *opozoril*, nm. *opozarjal* in *opazili*, nm. *opažali*, zakaj v obeh slučajih zahteva ves zmisel v preteklosti dovršeno dejanje, in to morejo izražati samó perfekti dovršnih glagolov. „Zvedamo“ popravljam jaz v „zvedeli smo“ (= ‚perfectum logicum‘, o tem še nekaj v zadnjem odstavku tega razgovora) — poprava ‚zvemo‘ je kriva, kar baš dokazuje II. naš slovniški razgovor; „zvedamo“ je sicer slovniški pravilao, a je tukaj po zmyslu neumestno in ni nič drugega, nego prevod nemške fraze: ‚Wir erfahren, wir bringen in Erfahrung‘. Namesto „v svojem drugem *izdavanju*“ bi jaz pisal „*izdaji*“. Proti obliki „*izdanji*“ se je gotovo dvignil dotičniku pomislek, da dovršniki obično ne tvorijo glagolnika, prim. Mikl. „Synt.“ 276.; le-tá navaja iz nove slovenščine samó izjemo *poštenje* od stl. *počisti*, in „Synt.“ 878 učí: „Die Regel, dass die subst. verbalia von allen verba, auch von den pft. gebildet werden können, gilt vom asl. (vzgleđi!). es ist jedoch mehr als wahrscheinlich, dass die meisten subst. verbalia aus verba pft. der sprache durch die noth der übersetzer aufgezwungen wurden, da jene slav. sprachen, die sich unabhängiger entwickelt haben, dergleichen bildungen meiden. nsl. dokončavanje, dokončevanje, kein dokončanje, ungeachtet neben

dokončavati und dokončevati auch dokončati gesagt wird.“ — Namesto „zaslejanih“ bi moralo sevéda stati „zaslejenih“, ako je hotel pisatelj reči: „ . . . po novih proizvodih književnih, katere smo sedaj šele *zasledili*“, a zmisla nisem mogel pogoditi iz konteksta, ker je napačna stranica 790., katere zvonov X. letnik niti nima; možno je tudi, da je pisatelj hotel reči: „ . . . po novih proizvodih književnih, katere sedaj *zasledujemo*, a jih še nismo *zasledili*.“ V tem slučaju bi bilo „zaslejanih“ prav. *V Bežek.*

(Dalje prihodujič.)

LISTEK.

Lestvikovi zbrani spisi, katerih izdaja se je precéj zakesuila iz raznih neljubih vzrokov, utegnejo venderle še iziti v tem letu. Ž njimi zajedno izdá g. Bamberg *Prešérnove* poezije, s katerimi bode izvestno ustrezno sléharni zavedni rodbini slovenski. Kakor čujemo, misli g. Bamberg kdáj pozneje prirediti tudi *ilustrirano* krasno izdajo našega Prešérna.

•**Pesni Valentina Vodnika**«. Uredil *Fr. Wiesthaler*. V Ljubljani. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda.“ 1891., str. 64. — Poročali smo že, da se pripravlja nova izdaja Vodnikovih pesmij, namenjena preprostemu národu in mladini slovenski. Sedaj je izšla ta zbirka kot štéti zvezek knjižnice „Družbe sv. Cirila in Metoda.“ G. ravnatelj Wiesthaler jo je uredil natančno po izvorniku in vzprejel vánujo „izvirne pesni Vodnikove vse, izvzemši dva kratka, malo robata napisa in jedno basen, izmed preloženih ali po národnih predelanih pa le najboljše in najlepše, mladostni dobi primerne.“ Knjižica obseza torej poleg kratkega životopisa Vodnikovega „Različne pesni“, „Basni“, „Napise“, „Uganke in uganjevalke“, „Pesni brambovske“ in končno „Pesni poslovenjene“. Nevezan izvod stane 15 kr., vezan 20 kr.; sto nevezanih izvodov skupaj veljá 10 glđ., vezanih 15 glđ. — Lepemu delcu želimo najboljšega uspeha.

Nove šolske knjige. V c. kr. zalogi šolskih knjig skoro izide „Slovensko-nemška slovnica z berilom“, katero je po naročilu visokega naučnega ministerstva spisal g. A. *Funtek*, nalašč za potrebe naših obrtnih in obrtno-nadaljevalnih šol. Knjiga obseza 11 1/2 pól in stane samó 35 kr. Uvedena bode menda s prihodujim šolskim letom. — Takisto je natisnjeno in izide v zalogi Dragotina Hribarja v Celji „Obrtno spisje“, katero je po naročilu slavnega deželnege odbora kranjskega sestavil isti pisatelj. Ta knjiga, katera je bila že res izredno potrebna, uravnana je takó, da bode lahko rabila i našim obrtnim učnim zavodom i obrtnikom slovenskim. Poleg obilih vzgledov za praktične potrebe navaža vsa važnejša zakonita določila o obrtnem poslovanji, poštné in telegrafske propise i, t. d., in obseza nekaj čez deset pól. O priliki izpregovorimo kaj več o obeh knjigah. — Gospod prof. *Jožef Lendovšek* v Beljaku, čegar slovenska slovnica za prvence je lani izšla v c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaji, pripravlja sedaj k tej knjigi slovensko berilo s slovensko-nemškim slovarčkom. Pozneje namerja spisati tudi slovensko slovnico.

•**Pravila za pisavo**«. G. prof. P. *Ladislav Hrovat* je že leta 1867. v izvestji novomeške gimnazije pričóbil ta pravila za pisavo, obsezaajoča nauk o enklitikah in he-

sednem redu; sedaj pa je izdal delce v drugem natisku in tudi nekoliko pomnožil vzgledne svoje. Žal, da se ozira do malega samó na starejše vzgledne napačnega zloga, zakaj tudi iz novejšje dóbe je treba obravnavati marsikaj. Nauk o enklitakah v nas ni znan, kakor bi moral biti, in lahko rečemo, da se i dandanes največ greševa proti njemu. Knjižica je jako pregledna in utegne dobro rabiti, dasi je že v marsičem zastarela. Po naših mislih bi se bil moral g. pisatelj več ozirati na denašujo književno slovenščino, zakaj ta je vendar nekoliko drugačna od óne z leta 1867. — Knjiga se dobiva pri g. pisatelji v Novem Mestu. Cena ?

Povesti za mladino. Kakor čujemo, pripravlja knjigar g. Giuntini skupno slovensko izdajo *Hoffmannovih* mladinskih spisov, kolikor jih je namreč dopuščeno za avstrijske šolske knjižnice. Te povesti pripadajo spisov, kateri se še dandanes najrajši beró celó po nižjih razredih srednjih šol, in zató menimo, da je dobra misel, izdati jih tudi v slovenskem jeziku. To leto še izidejo morda štirje zvezki, vsak zvezek s štirimi slikami.

„**Naš dom.**“ V društveni tiskarni D. Hribarja v Celji je začela izhajati zbirka povestij, pesmij in národnega blagá, zanimivostij i. t. d., katero izdaja J. L. K(rižan). Namenjena je preprostemu národu in bode izhajala po jedenkrat na mesec v drobnih snopičih po 20 kr. Vsebina prvega zvezka je še dôkaj dobra; pesmi pa niso kaj prida. — Naročnina se pošilja založniku g. D. Hribarju v Celje.

»**Rodoljub.**« Ta list, katerega izdaja »Slovensko društvo« v Ljubljani, izhaja vsako prvo in tretjo soboto v meseci ter stane samó 70 kr. na leto. Članom »Slovenskega društva« in naročnikom »Slovenskega Naroda« se pošilja brezplačno. — Kakor se vidi iz dosedanjih štirih števil, dobro ustreza namenu svojemu.

Koledarji za leto 1892 „Národna Tiskarna“ izdá za leto 1892. več koledarjev, zlasti stenski koledar in dosedaj prvi slovenski skladni koledar; mimo tega izide dobro urejen dijaški koledar, ki bode poleg drugih stvari obsejal životopis dr. Fr. Miklošiča, razpravo o življenji in delovanji sv. Cirila in Metoda ter črtico o cirilici in glagolici. — Z naslovno knjigo za Kranjsko, sestavljeno točno po uradnih podatkih, izvestno bode dobro ustrezno našim notarjem, odvetnikom, trgovcem in obrtnikom, sploh vsem javnim in zasebnim uradam.

»**Zur Erklärung einiger grammatischer Formen im Neuslovenischen.**« Tako se imenuje razprava, katero je v Jagičevem »Archiv« priobčil čislani naš sodruknik, g. dr. Matija Murko; izšla je tudi v posebnem odtisku Za danes jo samó naznanjamo; o priliki izpregovorimo kaj več o nji.

»**Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.**« To vzgledno delo, o katerem smo že poročali nekolikokrat, opisuje sedaj P r i m o r j e. Doslej je izšlo osem zvezkov, v katerih čitamo nastopne članke: Pokrajinski opisi Goriškega in Gradišanskega — dr. Henrik Noč; pokrajinski opisi Istre — ministerjalni svétnik Jožef Roman vitez Lorenz pl. Liburnau; pokrajinska léza, národno življenje, zgodovinski in kulturni razvoj Trsta — ravnatelj dr. Francišek Swida; prazgodovina, zgodovina in kulturni razvoj Goriškega in Gradišanskega — tajni svétnik baron Czoernig sen. † in kustos Robert pl. Schneider; prazgodovina Istre — prof. Gundacker Wurmbbrand in prof. Stefan Petris; o deželni zgodovini Istre — prof. dr. Bernard Benussi; kakšno je prebivalstvo primorsko v fiziškem oziru — vseučiliški prof. dr. Emil Zuckerkandl in c. kr. okrajni zdravnik Karl Vipauz; o národopisji Primorske — Francišek prof. Coronini-Cronberg, prof. dr. Peter Tomasin in prof. Vekoslav Spincič; o književnosti v Trstu in Istri (slovenski jezik in slovenska književnost — deželni šolski nadzornik Anton Klodič vitez Sabladoski; italijanska književnost — prof. Anton Zernitz). — Slike, vinjete in druge okrasice o teh osmih zvezkih so zvršili: Nje cesarska visokost presvetla

gospá cesarjevičinja - vdova nadvojvodinja Štefanija, arhitekt Rudolf Bernt, Julij pl. Blaas, Hugon Charlemont, prof. Viljem Hecht, Pavel Joanowits, Edvard Karel, prof. Edvard pl. Lichtenfels, arhitekt prof. Henrik Nordio, prof. Ludovik Passini, Evgen baron Ransonnet, Francišek Leon Ruben, Robert Russ, Emil Schindler, inženier Karl pl. Siegl, prof. Ivan Šubić †, Jurij Šubić in Alfred Zoff. — Ves oddelek Primorja in pozneje še Dalmacije bode obsejal okolo 20 zvezkov in 260 slik, vinjét in okraskov ter bode dovršen spomládi prihodnjega leta O ostalih zvezkih izpregovorimo o priliki.

Družba sv. Mohorja se je letos iz nova pomnožila za 3743 udov, takó da šteje 51.827 udov. To je izvestno sijajen dokaz, kakó lepo napreduje družba od leta do leta. Najbolj se je pomnožilo število udov v ljubljanski in lavantinski škofiji; lep prirastek se kaže tudi v krški škofiji, kar pozdravljamo posebno veselo. — Odboru je došlo v presojo okolo 40 pripovednih in 20 poučnih spisov. Izmed leposlovnih spisov so prejeli darila: 1. „Brat Evstahij“, povest, spisal Anton Koder v Tridentu; 2. „Potne črtice iz Slavonije“, spisal Janko Barč v Zagrebu; 3. „Jošt Turn, karlovski general in glasoviti junak“, spisal prof. Ivan Steklasa v Zagrebu. Izmed poučnih pa sta se obdarovala: 1. „O strelvodu“, spisal prof. Fr. Hauptmann v Gradci; 2. „Konjerejem v pouk“, spisal Fr. Dular, kotorski živinozdravnik v Kulen-Vakufu v Bosni. — Mimo tega se je vzprejelo v porabo več drugih manjših spisov pripovedne in poučne vsebine

Deželno gledališče v Ljubljani. Kakor smo že poročali, izdelal bode véliko skupino na glavnem pročelji domači kipar g. A. Gangl na Dunaji; druga dela pa je oddal deželni odbor takó-le: Pohístvo za gledalske prostore zvrši g. Mathian za 6000 gld., slikarska dela prof. Liebscher v Pragi (véliki zastor za 1500 gld.), strop in gledalske prostore firma Winter in Richter na Dunaji za 6000 gld., in končno strop v foyerji tukajšnji slikar Wettach za 400 gld

Blaga oporoka. Na Vrhniki je umrl dné 2. m. m. tvorničar in véliki posestnik Fr. Kotnik, ki je blizu 50.000 gld. zapustil različnim národnim društvom in dobrodelnim napravam. Volil je za dijaško ustanovo 20.000.; za „Národní Dom“ 4000 gld. in vse potrebne parkete; „Dijaški kuhinji“ 2000 gld.; „Matici Slovenski“, „Družbi sv. Cirila in Metoda“, „Dramatičnemu društvu“ in „Slovenskim visokošolcem“ na Dunaji po 1000 gld.; za ubožne dijake ljubljanske realke, „Sokolu ljubljanskemu“ in „Slovenskemu društvu“ po 500 gld.; za ubožce in dobrodelne namene pa 17.000 gld. — Bodi plemenitemu pokojniku véčen spomin v národu slovenskem!

Alenka Prešérnova, zadnja sestra pesnika Prešérna, porojena dné 26. malega travna 1811. leta v Vrbi, umrla je dné 5. vélikega srpana v bólnici ljubljanski. Bodi ji blag in trajen spomin!

† **Luka Robič.** Dné 8. m. m. je umrl po daljši bolezni dolgoletni marljivi blagajnik »Maticе Slovenske«, bivši c. kr. višji davčni nadzornik in deželni poslanec g. Luka Robič, ki se je ves čas iskreno trudil za vzorno gospodarstvo »Maticе Slovenske« in zató izvestno zasluži, da se tudi naš list spominja njegove smrti. V svoji oporoki je volil 2670 gld. 20 kr. za dijaško ustanovo in 1500 gld. ubožnemu zakladu župnije v Kranjski gori. Bodi blagemu pokojniku trajen spomin v Slovincih!

Osebna novica. Pruski kralj je imenoval profesorja dr. V. Jagla za inozemskega viteza redú pour le mérite za znanosti in umetnosti.

VI. izkaz darov za Prešérnov spomenik. Prenesek gld. 48351
Hrvaški in slovenski abiturijentje, zbrani na Prešérnovem domu v Vrbi dné

4. vélikega srpana 3548
Notranjski dijaki na veselici v Planini dné 16. vélikega srpana . . . . . 50—

Skupaj gld 56899

Národní pesenci.

I.

Jutri se bom stala
 Rano pred zóricó,
 Zela si bom vedro
 Tekla bom po vódicó
 V to črno goro
 K hladnemu studencu.
 Tamo jesem našla
 Konjca gosponov'ga.
 Konjič obskakuje,
 Do vode ne more
 Vedro natočila,
 Konjca napojila.
 Iza tega pride
 Fanj, oj mlad gospone,
 Za pasom mi nosi
 Črno svilen robec;

Na prstu mi nosi
 Oj zlati prstenek.
 Oj, neverna vila,
 Koja ti ga dala.
 Ja bi tebi dala
 Trikrat še lepšega.
 Ne morem ji reči.
 Bog ji ne daj sreči!
 Stresla ji se glava,
 Kot petrovska trava;
 Venilo ji telo,
 Kot petrovsko seno;
 Poknilo ji srce,
 Kot makovo zrnce;
 Ne morem ji dobra
 Ni pri cerkvi groba.

II.

Ptičica togúje
 Na grmek sedtúje,
 Pod grmekom mi je
 Travica zeléna,
 Nikdar ni pašena,
 Nikdar ni košena
 Kdo jo kosil bode,
 Ta nesrečen bode.
 Jure jo bo kosil.
 Jure mlado ženo
 Tam jo je odpeljal
 V to ravno polje.
 Od svoje majčice,
 Tanko in visoko,
 Belo in rumeno

Kot ta galtróžica,
 Joj, joji meni
 Za mojég' dragega.
 Koga sem ljubila,
 Toga sem zgubila.
 Koga sem špotala
 Tega sem dopala¹⁾,
 Več ne bom hodila
 Na gospodske bale;
 Vét ne bom nosila
 Svile ne mušlina,
 Nego bom nosila
 Zaročeno haljo,
 Zaročeno haljo
 I su ²⁾ zakrpanu.

V Podzemlji zapisal — è.

Načrtek za propóved z leta 1573. ¹⁾ *Dominica 2 Adventus Euangelium Luc. 21.*
 . . . Bodo znamenja, ne foluzi ne Luni ynu ne fveisdach ynu na semli stítkanie tih
 ludy, od smote, tígá morskígá butfchenia, ynu ualou, fachnei otshi tih ludj pred strachom
 inu tshakaniom, tih ritshi, kir imao priti tshes uus fueit. Sakai te nebefke motshi fe
 bodo gibale, ynu tedai bodo uidili tiga syna tihloueifkiga, priduiotsh uenim oblaku s'
 neliko oblaftio, ynu tshaftio. Kadar fe pak te ritshi bodo fatthele deilati. pogleite ynu
 ufdignite gori uafhe glave sakai uafhe odreisfhenie fe perblifhuie. ynu ym ie poueidal
 eno perglicho. Pogleite ne(a) to figo, ynu ufsa drivefsa kadar ufhe fad is febe fheno
 taku ui ueifte de ie blifi tu leitu. Gleich taku ui kadar bote uidili te ritshi fei deilati

¹⁾ dobila, ²⁾ svu.

¹⁾ Rokopis št. 76. (c. kr. licejalne knjižnice v Ljubljani). Sermones fol. 9.

uedite de ie blifi tu kraleeuftuu bofhie. Sa rifnizo iest uam poueim, de ne mine leta flachta, dokler fe ufe ritshi ne fture. Nebu ynu femla fe refyde ampak moie befeide fe ne refydeio.

P. pl. Radics.

Književnost hrvaška. Sedanja že prerealistiška doba res ni, da bi pospeševala razvoj pesništva, vendar se zato ne ujemamo z onim črnogledcem, ki je pisal o strašni suši na pesniškem polju hrvaškem. V vsakem poročilu nam je naznaujati po nekoliko novih plodov, in to je že nekaj, četudi ni vse. Mladi rodoljub *Stjepan pl. Miletić* je v posebni knjižici izdal dramatiško pesem „Zaboravljeni ljudi“, v kateri alegoriški slavi začetnike hrvaške dramatiške umetnosti, pesnike *Demetra*, *Lisinskega* in *Šenoa* ter prva glavna *Freudenreicha* in *Plementića*. Pesem je polna rodoljubnih mislij, karakteristike so dobre, a povsem se smemo od mladega pesnika nadejati še lepšim plodovom. *Božidar Kukuljević Sakcinski* je v kaj ukusni zunanji obliki izdal svojo pesem „Sindo“ in jo posvetil spominu rajnega svojega očeta *Ivana*, znanega hrvaškega historika. Pesem v petih delih opeva zanimiv dogodek iz one dobe, ko so Mongoli razsajali po Hrvaškem. Drugi mlajši pesnik *Josip Mlaković* je snopič svojih pesem „Iz uvela lišča“ posvetil spominu svoje matere. V slavo petstoletnice bosanskega kralja *Tvrđka* pa je *Trešić-Pavičić* izdal svoje prvence pod imenom „Glasovi s mora Jadranskega“. Mlad pisatelj, ki se skriva za pseudonimom *Vladimir Borota*, je v posebni knjižici priobčil izvirno svojo pripovedko „Zimsko pričó“, dosti zanimivo in gladko pisano. *Milan Roje* je spisal dve izvorni veseli igri „Malo bludnjó“ in „Doro“, a kar izkupi za to knjižico, namenil je vse na korist medicinskemu fakultetu v Zagrebu. *Vladimir Bakotić* je izdal rokopis rajnega očeta pod naslovom „Raja“, slike iz bosanskega života. Tiskana je sedaj tudi že omenjena izvirna *Kumičićeva* igra „Sestre“. Od prevodov nam je omeniti francoske pripovedke „Hromi djavo“ od *Le Sagea*, katero je na hrvaški jezik preložil *Milan Gruber*. Od že večkrat omenjene „Ruske biblioteke“ je doslej izšlo 9 zvezkov, v katerih so tiskane *Tolstega* pripovedke „Djetinstvo“, „Nedoraslost“, in „Mladost“ v *Harambašičevem* prevodu ter *Dostojevskega* pripovedka „Ujakov san“ v *Markovičevem* prevodu. Urednik se toži na premajhno število naročnikov in pravi, da bo še skoro gotovo moral zaradi tega ustaviti daljno izdavanje „ruske biblioteke“. *Josip Mencin* je izdal II. in III. snopič svoje „Knjižnice za mladež“, v kateri je priobčil nekoliko poučnih člankov iz hrvaške književnosti. „Knjižnica za učitelje“ je dospela do XVIII. knjige, v kateri čitamo *Harambašičev* prevod slavne *Pestalozzijeve* ljudske pripovedke „Miroslav i Bogoljuba“ (*Lienhard und Gertrud*). Od *De Amicisovega* „Srca“ je *Petar Kumičić* priredil še drugo hrvaško izdajo in mu dodal nekoliko domoljubnih člankov iz hrvaške zgodovine. Prof. *Frau Maru* je spisal za mladino latinskih šol prezanimivo in koristno knjigo „Prijeleged grčke i rimske literature s izvadkom iz starina“. Prelepa knjiga se priporoča sama, a mi opozarjamo nanjo slovenske gimnazijce, naj sežejo po nji. O priliki tristoletnice sv. *Alojzija* je *dr. Lang* izdal njega životopis po italijanskem izvirniku od *Ceparija*. *Franjo Sudarević* je zložil in v tisku priobčil epsko pesem o hrvaškem kralji *Petru Krešimiru I.* v 6. pevanjih. Pod naslovom „Liepa naša domovina“ podaja hrvaški potopisec *Dragutin Hirš* hrvaški mladini lepo vrsto zemljepisnih podob, katere je pedagoško-književni zbor priobčil med svojimi knjigami. Velikega potopisnega dela „Hrvatsko Primorje“ istega marljivega potopisca je izšel V. zvezek, katerega lepšajo kakor vse dosedanje zvezke, dobre ilustracije. Od zdravstvenih knjig navajamo hrvaški prevod *Avg. Viljema Königa* dela „Prirodno liečjenje“. Za poznavanje cerkvenega razmerja na slovenskem jugu je preimenitna učena knjiga „Cezarizam i bizantinstvo se povjesti iztočnog razkola“, katero je v dveh zvezkih napisal

frančiškan o. dr. *Ivan Marković*. Dobro došla vsakomur, ki se le količkaj zanima za narodno in cerkveno zgodovino. „Knjižara dioničke tiskare“ v Zagrebu je izdala posmitno delo rajnega *Ivana Kukuljevića Sakcinskega* pod naslovom „Napisi sredovječni i novovjekni na crkvah, javnih i privatnih sgradah u Hrvatskoj i Slavoniji“ Mladi profesor *Josip Modestin* je v drobni knjižici priobčil zanimivo zgodovinsko razpravo „Kritička potraživanja i poskušaj pragmatizovanja u području povjesti dubrovačke od 1205 do 1331. godine.“ — Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnostij je izdala 103. in 104. knjigo glasila svojega „Kada“ s tole vsebino: Demografski izvidi u Hrvatskoj, od dra. F. Vrbanića; o državnom ustrojstvu republike Dubrovačke, od dra. K. Vojnovića; Današnji trpanjski dijalekat, od Mateja Milasa; Parnice proti vješticam u Hrvatskoj, od I. Tkalčića; Sadanje stanje gospodarske nauke, od dra. B. Lorkovića; O najstarijoj lirskoj i epskoj poezij latinskog s komparativnoga gledišta, od dra. M. Šrepela; O postanju latinskoga b. imperfekta i b. futura, od dra. M. Šrepela; Nekoji rezultati opažanja oblaka na nautičkoj školi u Bakru, od prof. Mohorovičića; O vitoperim ploham četvrtoga stupnja sa tri dvostruka pravca, od dra. Segena; Kloritoidni škrljavec iz Psunja, od dra. M. Kišpatića; Prilog teoriji Descartesovega lista od dra. Vladimira Varićaka; Vlastitost skupina stecišta na Descartesovega lista, od dra. Zahradnika; Prilog k teoriji strophoide, od dra. Zahradnika; Izvješće potresnoga odbora za god. 1888 i 1889., od dra. M. Kišpatića. Razven tega je akademija izdala 23. knjigo „Starin“; knjigo „Statuta lingua croatica conscripta“ (ali hrvatski pisani zakoni), katero so uredili dr. *Fr. Rački*, dr. *V. Jagić* in dr. *I. Črnučić*; a izdala je tudi svoj „Ljetopis za g. 1890“, iz katerega posnemljemo, da je akademija to leto imela dohodkov in troškov okolo 20.000 gld., da je izdala 11 knjig, in da je glavnica narasla na 395 040 gld.; galerija slik se je pomnožila na 320 umetnin.

»Srpske narodne pjesme.« Skupio i na svijet izdao *Vuk Stef. Karadžić*. Knjiga prva, u kojoj su različne ženske pjesme. (Državno izdanje). Biograd, štamparija kraljevine Srbije, 1891 Velika 8°, str. LXXX + 662 in 2 lista not. — Odveč bi bilo govoriti o srbskih narodnih, zlasti ženskih pesmih, po katerih je srbsko pesništvo zaslulo po vsi Evropi, samo to omenimo, da je ta nova državna izdaja (obsezajoča vsega skupaj 800 pesmij) vrlo ukusna in lepa. Izdajatelj g. *Ljub. Stojanović* jo je uredil po tretji dunajski izdaji z leta 1841., zajedno pa pod črto označil, v kateri prejšnji izdaji (z leta 1814, 1815. in 1825.) je bila dotična pesem že prej natisnjena. Dodal je knjigi tudi posveto, predgovor in pogovor prvi knjigi prve izdaje; posveto, predgovor in rečnik drugi knjigi prve izdaje; posveto, predgovor in rečnik prvi knjigi druge izdaje in predgovor prvi knjigi tretje izdaje, končno pa še napisal pogovor o tej najnovejši državni izdaji, kjer pravi, da se je pazilo, kakó bi se točno ponatisnila Vukova izdaja. Cena je knjigi mehko vezani 3 dinare (1 gld. 50), trdo vezani 4 dinare (2 gld.); dobiva se po vseh državnih knjigarnah kraljevine srbske

Stojan Novaković, znan srbski književnik, imenovan je za pravega člana poljske akademije v Krakovu na mesto pokojnega Miklošiča. Novaković je zajedno član srbske akademije, filozofskega društva v Carjem Gradu, jugoslovenske akademije v Zagrebu in carsko-ruske akademije v Peterburgu.

XVIII. knjiga »Starih pisaca hrvatskih«, katero izdaja Jugoslovenska akademija v Zagrebu, obseza »Pjesni razlike Dinka Ranjine, vlastelina Dubrovačkoga« Najprej čitamo pesmi *Fr. Lukarevića* in *Marka Ranjine* na čast *Dinku Ranjini*, potem obširen životopis *Dinke Ranjine* in predgovor o njega pesmih, katerega je spisal naš rojak,

prof. M. Valjavec, in končno na 225. stranéh »Pjesni razlike«. Knjigo krasí dovršeno izdelana podoba Dinka Ranjine.

Spomenik Kačićev. Dne 27. m. m. so razkrili v Zagrebu spomenik národnega pesnika Milovana Kačića. Izdelal ga je sloveči kipar *Ivan Rendić* v Trstu, postavilo pa ga je mesto zagrebško. Hrvaški ban Khuen Hédrvary je v obširnem slavnostnem govornu slavil Kačića ter napósled odkril spomenik, na katerega so društva položila vence. Pri sijajni slavnosti je bilo zbrano vse, kar je odličnih mož v Hrvaški, prišlo pa je dókaj Kačićevih rojakov iz Dalmacije. Navdušenje je bilo nepopisno.

Operne predstave hrvaške. Kakor smo že poročali, pričele so se dne 1. vélikega srpana operne predstave v gledališči zagrebškem Podjetnik g Ivo pl. Hreljanović je sestavil igralno družbo med katere člani so starejše igralne moči hrvaške, kakor gospá Lesić-Kindersberger, gospodičina Micika Freudenreichova in gospodje Anton ml., Hreljanović in Teruzzi. Novi sili sta tenorist Aristido Tranfo in gospodičina Wimbergerjeva. Obče se priznava gospodičine Blaženke Kerniceve lepi glas in izborna igra. Zbori so sicer majhni, toda zadoščajo dobro svoji nalogi; sósobno je pohvaliti vojaško godbo domačega polka zagrebškega — Doslej so se predstavljale opere »Trovatore«, »Fauste« in »Mali vojvoda«; na predvečer pa, ko se je odprla jubilarna gospodarska razstava v Zagrebu, to je dne 14. m. m., opera »Nikola Šubić Zrinjski«, pri kateri je sodelovalo pevsko društvo »Kolo«. Hrvaška kritika sploh jako hvali podjetje Hreljanovičev, in izvestno ni neupravičena želja, da bi se dajale opere tudi pozimi.

† **Vasilije Živković.** V Paučevu je umrl pravoslavni dekan Vasilije Živković, ki je zlasti v mladosti svoji priobčeval različne pesmi po srbskih listih. Posebno znani sta njegovi pesmi »Rado ide Srbin v vojnike« in »Ti plaviš zoro zlatna«.

† **Jan Neruda.** V Pragi je umrl dne 22. m. m. sloveči pisatelj Jan Neruda v 57. letu dóbe svoje. Neruda si je pridobil izredne zasluge za književnost češko, takó da so ga celó nazivali češkega Heineja. V obilih spisih svojih je sicer semtertjâ posnemal Heinejeve potopisne obraze, vendar se kaže tudi v manjših delih bistro opazovanje in živa karakteristika národno-češkega življenja. Zlasti se je prikupil občinstvu po listkih, katere je dolgo let pisal »Narodnim listom«, in po novelah, zajetih iz praškega življenja. Izmed njega spisov imenujemo sósobno »Kozmiške pesmi«, »Arabeske« in »Malostranske povesti«. — Soustanovnik novodobne književnosti češke, bil je izvestno tudi jeden nje prvih sedanjih pisateljev.

Lepa nagrada. Že leta 1840 je odločil general Arakčev nagrado najboljšemu spisu o vladanji carja Aleksandra I., toda doslej se ni prisodila nikomur. Kakor poročajo sedaj, izplača se ta nagrada leta 1925. o stoletnici smrti Aleksandrove; do tedaj pa bode narasla na — poldrug milijon rubljev! Srečni pisatelj, kateremu bode prisojena, mora biti porojen Rus, in delo mora biti sevéda pisano v ruskem jeziku.

† **Stepan Zlatović.** Pred nekaj meseci je umrl v Šibeniku, v samostanu Sv. Lovre frančiškán o. Stepan Zlatović, dober poznavalec hrvaške zgodovine, ki je izdal več spisov zgodovinske in arheološke vsebine. Pisal je tudi »Hrvaške županije i gradine iz Dalmacije«; tega dela sicer ni dovršil, vendar poročajo, da skoro izide z obširnim životopisom Zlatovičevim. Pokojnik je ostavil več sto turških listin, katere je zbiral po samostanih in jih prevajal v hrvaščino.

Listnica Cvetko („Prvi poljub“):

„Vetrič je pihljaj, ko sama
Tam na vrtu sva sedela,
Še celó drevesa nama
O ljubezni so šumela.“

Preiskovati nečemo, zakaj je pihljaj vetrič prav tedaj, ko sta samá sedela na vrtu, tudi tega ne, ali so drevesa res šumela o ljubezni — saj slišijo nekateri ljudje še vse kaj drugega — vprašamo Vas le: Čemu nam razkladate, kakó je bilo takrat, ko ste prejeli „prvi poljub“ svoje izvoljenke? Bodite zadovoljni in — molčite! — R. Z rimami, kakor „sije — klije, vije“ in „gnalo — sijalo — igralo“, upamo si iz lahka napolniti kar sonetni venec, ne samó jednega soneta. Takšne glagolske rime so jako cenene; dvanajst skupaj jih imenujemo „ducat.“ — V. K. V književnosti naši je že zibalo in „milo“ pelo pri zibelki toliko mater, da je treba že res zibati in peti nekoliko drugače, nego ziblujete in požete Vi. Druge pesmi niso nič slabše od pesmi „Pri zibelki“. — Milan. „Če je treba kaj popraviti pri ločilih, prosim Vas, storite to“ Ne, dragi gospod, ločila so razvrščena uprav vzorno, tega strahú ni bilo treba. Drugo je pa menj vzgledno, torej — (kaj pomenita ti ločili, menda umejete). — Radivoj: Izmed poslanih pesmij bi utegnili zaradi i d e j e porabiti jedino pesem „Sinoči mimo vrat idoč“, toda v tej obliki nikakor ne. Zakaj rabite zgolj zložene rime, kakor „kašljáti ga — ležati ga; davil je — bavil je; goreli so — solzeli so“?

„Utori deček je igral,
In mati tam je kuhala,
Na stolci, ki je zraven stal,
Trenutek polenuhala“

„Polenuhala“ je prav dobro rečeno! — A. K. v J. Rokopisi se nikdar in nikomur ne vračajo, naj jih porabimo ali ne; bodi to o tej priliki povedano tudi vsem drugim gg. pošiljateljem. Vojnimir. Zgolj obrabljeni motivi, mimo tega dôkaj prisiljenega in nemožnega. Prosimo Vas, berite samó ta stiha:

»Obup, vihar sreča pa
Me žene tje in sém!«

Dovolite, da ju spopolnimo, akotudi ne v Vašem zmislu:

»In jaz — kosmata kapa! —
Kaj proti njemu čém!«

Še jeden vzgled:

»Oj, pridi, pridi blede smrt,
Poljub mrtvašk mi daj —

mrtvašk poljub je nekaj posebnega! —

»In pelji me iz dola solz
Tje v sreče večne kraj.«

Ali se Vam res ne zdi, da smo take — fraze že čitali stokrat in stokrat? — Binin. »Nemi listi« prihodnjič, drugih napósled poslanih pesmij ne! — B. v F. Kar pravite v humoristiški (?) pesmi, posvečeni našemu košu, da se skoro posuší, ako mu bodete Vi pošiljali hrano iz svoje pesniške zaloge, to je do pičice res. Zatorej — kakó že pravi nekje Bürger? »Erbarmen, lieber Herr, Erbarmen!« Pesmij tudi nismo vrgli v koš, nego sezgali smo jih. — Zamejski. Za to številko prepozno. Lepa hvala in srčen pozdrav!

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj Janko Kersnik. — Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar.

Upravništvo »Národna Tiskarna« Gosposke ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.